

Jonna Majava

”VAIHTOEHTOJEN VIIDAKOSSA”
Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe nuoren
kokemana

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Toukokuu 2014

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <b style="font-size: 2em;">MAMK University of Applied Sciences	Opinnäytetyön päivämäärä 4.5.2014				
Tekijä(t) Jonna Majava	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö				
Nimeke ”Vaihtoehtojen viidakossa” – Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe nuoren kokemana					
Tiivistelmä <p>Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuoda esille nuoren kokemuksia perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheesta, sekä siihen liittyvästä koulun sekä muun sosiaalisen verkoston antamasta ohjauksesta ja tuesta.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus, jonka tutkimusjoukko muodostui kahdestatoista vuonna 2013 peruskoulun päättäneestä nuoresta. Tutkimus on kaksiosainen, tutkimuksen aineistot koostuvat tutkimuskyselystä ja tutkimushaastattelusta. Tutkimuksen ensimmäisen osan tutkimuskyselyn aikana nuoret olivat peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Tutkimuksen toisen osan tutkimushaastattelu toteutettiin niin, että nuoret olivat ehtineet opiskella syyslukukauden toisen asteen oppilaitoksessa.</p> <p>Tutkimus osoitti, että nuori joutuu peruskoulun päättövaiheessa tekemään suuria päätöksiä lukemattomista, osittain vieraista jatko-opiskeluvaihtoehdoista. Nivelvaihe koettiin helpoksi, jos koulutusvalinta oli selkeä. Nuoret olivat tyytyväisiä oppilaanohjaukseen peruskoulun yhdeksännen luokan aikana katsottaessa oppilaanohjausta kokonaisuena prosessina. Nuorten mielestä oppilaanohjauksen luokkaopetusta oli riittävästi, mutta henkilökohtainen ohjaus koettiin riittämättömäksi. Tutkimuksen perusteella varsinaisella koulun antamalla oppilaanohjauksella on vain pieni rooli nuoren valitessa omaa koulutuspolkuaan. Ohjauksesta puhuttaessa tulisi puhua myös tietotekniikan hyödyntämisestä, jota kohderyhmän nuorten kohdalla oli käytetty vain vähän tai ei lainkaan.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että eri kouluasteiden on aktiivisesti edelleen kehitettävä erilaisia ohjauksen toimintamalleja niin, että ne ovat riittävän helposti saatavilla kaikille ikäluokan nuorille. Nuorisotutkimus ja koulutustakuu takaavat peruskoulun päättäneelle nuorelle koulutuspaikan, mutta siitä huolimatta nuorella on riski jäädä tyhjän päälle. Nuori kokee olevansa nivelvaiheessa erityisesti kesäaikana yksin, ilman ohjausta. Yhteishaussa ilman koulutuspaikkaa jäävä nuori joutuu ottamaan itse vastuuta, sekä selvittämään mahdollisia vapaita koulutuspaikkoja suoraan toisen asteen oppilaitoksista.</p>					
Asiasanat (avainsanat) Nivelvaihe, oppilaanohjaus, opinto-ohjaus, opiskelun tuki, nuorten syrjäytyminen, koulutus ja koulutusvalinta.					
Sivumäärä 60 + 3 liitettä	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">Kieli</td> <td style="width: 50%;">URN</td> </tr> <tr> <td>Suomi</td> <td></td> </tr> </table>	Kieli	URN	Suomi	
Kieli	URN				
Suomi					
Huomautus (huomautukset liitteistä)					
Ohjaavan opettajan nimi Miettinen Sari	Opinnäytetyön toimeksiantaja Mikkelin kaupunki / Eteläisen alueen yläaste				

DESCRIPTION

		Date of the bachelor's thesis 4 May 2014
Author(s) Jonna Majava	Degree programme and option Civic Activities and Youth Work	
Name of the bachelor's thesis "In the jungle of choices" Basic educations and upper secondary level transitional point experienced by the young		
Abstract <p>The purpose of this study was to present experiences that young people went through during the transitional point from basic education to upper secondary level and also to examine what kind of support the school provided for its pupils. The focus of the study was on the pupils' experiences and evaluations.</p> <p>The survey was a qualitative research method. The study group consisted of twelve pupils. At the start of the survey in 2013 the research group was about to finish their primary school.</p> <p>The study material consists of observation during the student counselling hour and also from research interviews, which were made twice. During the first interview the young were in the ninth grade of the primary school. The second interview was conducted in January 2014, about eight months after the first interview.</p> <p>The study showed that young people are forced to make difficult decisions about their future. Pupils considered the joint phase easy if plans for the future were clear. Young people were satisfied with the guidance provided by their school, but they would increase the amount of personal guidance.</p> <p>The study indicated that counselling had only a limited effect on pupils' choices.</p> <p>When speaking about guidance there should be discussion about the role of computers and how to take advantage of them. In this survey computers were used to some extent or not at all.</p> <p>The objective of the youth guarantee is to guarantee young people a place at school. The young may feel lonely during the transitional period from June to August. Without guidance there is a risk of falling into a void. If there are no training places for the young, they will have to take responsibility for themselves.</p>		
Subject headings, (keywords) Transition point, guidance counselling, guidance counsellor, study support, exclusion, education, educational choice.		
Pages 60 + 3 attachments	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Miettinen Sari	Bachelor's thesis assigned by City of Mikkeli / The southern region of the primary school	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	SUOMALAINEN KOULUJÄRJESTELMÄ	3
3	PERUSOPETUKSEN JA TOISEN ASTEEN NIVELVAIHE.....	6
3.1	Koulutuksen nivelvaihe osana nuoren opintopolkua.....	6
3.2	Nivelvaihe, uhka vai mahdollisuus.....	9
4	OPISKELUN OHJAUS KOULUTUKSEN NIVELVAIHEESSA	13
4.1	Ohjaus käsitteenä	13
4.2	Oppilaanohjauksen eri osa-alueet	14
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
5.1	Tutkimusongelmat	19
5.2	Tutkimuksen kohdejoukko	20
5.3	Kysely ja haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	21
5.4	Aineistonkeruuprosessin eteneminen ja aineistot.....	23
5.5	Tutkimusaineistojen analyysi	26
6	TUTKIMUSTULOKSET	28
6.1	Nuorten kokemuksia ohjauksesta 9.luokalla	28
6.2	Nuorten kokemuksia koulutusten nivelvaiheessa.....	36
6.3	Nuoren kokemuksia toisen asteen alkuvaiheesta.....	41
6.4	Nuorten tulevaisuuden suunnitelmia	44
7	YHTEENVETO	45
7.1	Eettinen pohdinta	45
7.2	Tutkimuksen luotettavuudesta	46
7.3	Keskeiset tulokset ja tutkimusongelmaan vastaaminen.....	47
8	POHDINTA	53
	LÄHDELUETTELO	56
	LIITTEET	
	1 Tutkimuslupa (huoltajat)	
	2 Tutkimuksen ensimmäisen osan kysymykset	
	3 Tutkimuksen toisen osan haastattelukysymykset	

1 JOHDANTO

Yhteiskuntatakuu on aihe, joka on noussut ajankohtaiseksi vuonna 2013. Nuorisotakuuseen liittyvä koulutustakuu pyrkii siihen, että jokainen peruskoulun päättänyt nuori saa opiskelu-, työpaja- tai muun vastaavan koulutuspaikan, eikä jää niin kutsutusti tyhjän päälle. Yhteiskuntatakuuseen liittyy osaltaan myös vuonna 2013 syksyn yhteishaussa uusiutunut yhteishakujärjestelmä, yhteishaku-uudistusten tavoitteena on parantaa ilman toisen asteen koulusta vailla olevien nuorten kouluttautumismahdollisuuksia.

Juuri peruskoulun päättänyt nuori on yhdeksännen luokan loppupuolella tienhaarassa, jossa tehdään isoja päätöksiä omasta tulevaisuudesta. Tuo tienhaara on osa ihmisen elämäntähtäystä. Tässä tutkimuksessa tarkastelen peruskoululaisen polkua ja nuoren kokemuksia peruskoulusta koulutuksen nivelvaiheessa jatko-opintoihin. Antikainen (1998, 101) kirjoittaa elämäntähtäystä, johon kuuluu merkittävästi erilaiset elämäntapahtumat, joita voidaan jäsentää urina tai polkuina. Tällaisessa elämäntapahtumassa on nimenomaan yhdeksännen luokan nuori, jonka on päätettävä, mille tulevaisuuden polulle hän lähtee. Tätä tienhaaraa kutsutaan koulutuksen nivelvaiheeksi.

Koulu pyrkii antamaan oppilaalle opetusta ja ohjausta niin, että koulutuksen nivelvaihe olisi nuorelle mahdollisimman turvallinen. Nuori saa peruskoulun aikana monialaista ohjausta, joka pyrkii auttamaan nuorta tulevaisuuden valinnoissaan myös huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Ohjauksen on oltava saumatonta ja aina saatavilla, sillä nuorten syrjäytymisen riski on noussut huoleksi myös nivelvaiheen ohjauksen keskusteluissa. Koululla ja kouluttautumisella on erityinen asema suomalaisessa yhteiskunnassa sekä syrjäytymisen ehkäisyssä.

Tasavallan Presidentti Sauli Niinistö käynnisti syyskuussa 2012 kansalaiskeskustelun lasten ja nuorten syrjäytymisvaaran torjumiseksi. Hanketta koordinoimaan valittiin oikeustieteen tohtori Sakari Huovinen. Huovisen (2013) mukaan nuorten univelka aiheuttaa masennusta ja muita mielenterveysongelmia. Huovinen herättelee myös ajatusta, että kukaan nuori ei syrjäydy ”vapaaehtoisesti”. Hänen mukaansa aikuisten tulisikin enemmän kiinnittää huomiota siihen, miten lasten ja nuorten arjesta tehdään turvallisempaa ja vakaampaa. (Kääriäinen 2013.)

Nuoruusiässä omaksuttu elämäntapa, koulutus ja elämänuran valinta luovat perustan myöhemmälle terveydelle. Nuorten terveydelle rakennetaan tulevaisuuden työvoiman terveys ja hyvinvointi. Nuoren terveys ja terveystyöttyminen ovat yhteydessä koulumenestykseen ja perheeseen. Nuoret pitävät terveydentilaansa hyvänä, eikä tilanne ole muuttunut 1980-luvulta. Oppimisvaikeuksiin puuttamalla voitaisiin ehkäistä syrjäytymistä. Epäterveelliset elämäntavat sekä huono koulumenestys ovat yhteydessä varhaisessa teini-iässä alkavaan syrjäytymisen noidankehään. (Rimpelä, 2005.)

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan etelä-savolaisen yläkoulun yhdeksännen luokan oppilaiden koulutuksen nivelvaihetta siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle. Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat suomalainen koulujärjestelmä, perusopetuksen ohjauksen toiminnan painopisteet yläasteella, syrjäytymisen ehkäiseminen, peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheen ohjaus nuoren näkökulmasta katsottaessa sekä nuoris- ja koulutustakuu. Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin, millaisena nuori kokee peruskoulun antaman ohjauksen suhteessa oppilaiden ammatinvalintaan ja tulevaisuuden suunnitteluun, millaiset asiat askarruttavat nuorta opintojen nivelvaiheessa sekä millaisena nuoren kokemukset ohjauksesta näyttäytyvät toiselle asteelle siirryttyä?

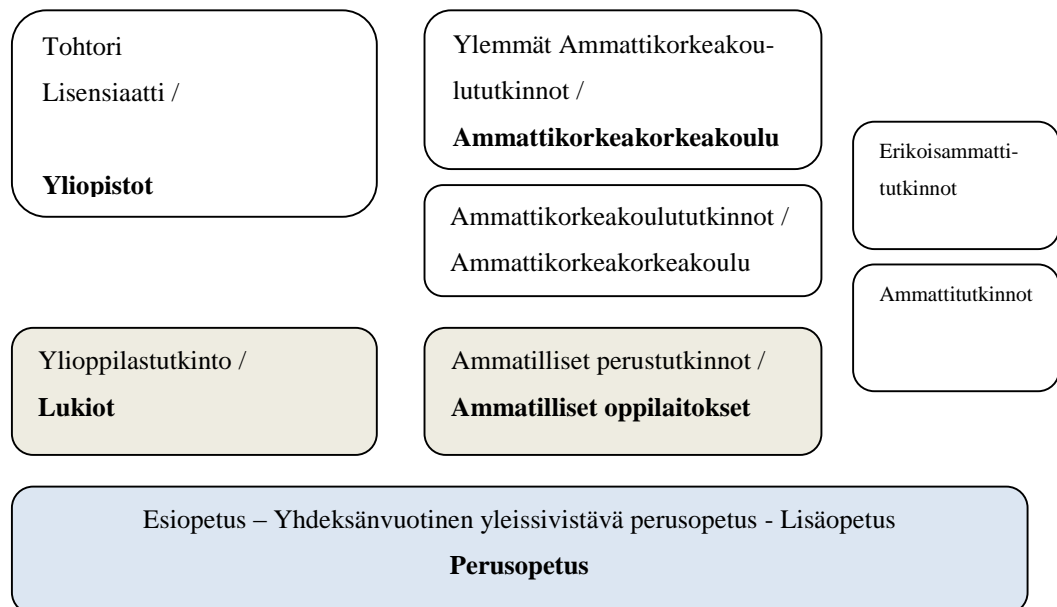
Tutkimuksen alkuvaiheessa seurasin ja havainnoin kohderyhmän nuorten oppilaanohjauksen opetustunteja. Osallistuin molempien perusopetuksen ryhmien yhdelle oppilaanohjauksen tunnille, joka ajoittui helmikuulle 2013 juuri ennen yhteishakua. Havainnoinnin pääasiallinen tehtävä oli se, että tulen tutuksi kohderyhmän nuorille. Tutustumisen kautta on luontevampaa jatkaa kahdenkeskeistä keskustelua haastattelutilanteissa. Hirsjärven yms. (2009) mukaan havainnoinnin suurin etu on se, että sillä saadaan välitöntä tietoa tutkittavien toiminnasta ja käyttäytymisestä. Toisaalta havainnointi voi luoda myös häiriöitä muun muassa tutkittavien luokkahuone käyttäytymiseen vieraan ihmisen läsnä ollessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 213.)

Varsinainen tutkimuksen aineisto on kerätty tutkimuskyselyllä ja tutkimushaastattelulla. Tutkimuksen ensimmäisen osan tutkimuskysely toteutettiin maaliskoukuun 2013 aikana koulupäivien aikana, jolloin kohderyhmän nuoret olivat vielä perusopetuksen piirissä. Kyselyt osuivat kevään yhteishaun ajankohtaan. Tutkimuksen toisen osan tutkimushaastattelu toteutui tammikuussa 2014, jolloin kohderyhmän nuoret olivat kokeneet koulutuksen nivelvaiheen ja siirtymisen jatko-opintoihin.

2 SUOMALAINEN KOULUJÄRJESTELMÄ

Suomen koulutusjärjestelmä jaotellaan erilaisiin koulutusasteisiin, joita ohjaa lainsäädäntö, sekä opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteet. Suomen koulutusjärjestelmä muodostuu yleissivistävästä perusopetuksesta, peruskoulun jälkeisestä toisen asteen koulutuksesta sekä korkea-asteen koulutuksesta. (Koulutus ja tutkinnot 2013.)

Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe kuuluu merkittävänä osana suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Tässä tutkimuksessa tarkemmassa käsittelyssä ovat kohderyhmän ikäluokan osalta nimenomaan perusopetus sekä toinen aste, eli lukiot ja ammatilliset oppilaitokset.

KUVA 1. Suomen koulutusjärjestelmä (Koulutus ja tutkinnot 2013)

Suomalainen koulutus menestyy Pisa-tutkimuksissa hyvin. Menestystä selittää yhtenäinen koulutusjärjestelmä, joka tavoittaa tasapuolisesti koko ikäluokan. Varhaisella puuttumisella pyritään takaamaan se, että kukaan ei jää koulun ulkopuolelle. Moniammatillisuudella saadaan kouluviranomaisten ja opettajien kanssa yhteistyöllä vahvaa tukea kehittämistoimenpiteisiin. Pisa-tutkimus selvittää vuosittain erilaisia painopisteitä, miten 15-vuotiaat nuoret hallitsevat keskeisiä avaintaitoja kuten luku-, luonnontieteiden ja matematiikan taidot. Avaintaitojen lisäksi Pisa-tutkimuksella selvitetään kodin sosiaalinen asema, oppilaiden ajankäyttö sekä suhtautuminen kouluun ja oppimiseen. (Mihin Suomen menestys perustuu 2013.)

Perusopetus

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä sekä opettaa tarpeellisia taitoja, näin ollen perusopetuksella on niin kasvatus- kuin opetusnäkökulma ja -tehtävät. Perusopetus on maksutonta ja oppilailta on oikeus saada koulussa täysipainoinen ateria, koulukuljetus (tietyin edellytyksin) sekä oppilashuolto palvelut. Näiden lisäksi oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen apuvälineitä tai avustajapalveluita oppilaan erityisen tuen tarpeen mukaisesti. Peruskoulun 1-6 vuoden opetusta antaa pääasiassa luokanopettaja ja 7-9 vuoden opetusta antaa aineen opettajat. Suomen peruskouluista valtaosa on kunnallisia, yksityisissä ja valtion kouluissa opiskelee alle 2% ikäryhmästä. (Perusopetus 2013.)

Suomalaisessa perusopetuksessa edistetään opetussuunnitelman (1994) mukaan yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta, yksilön oikeuksien sekä vapauksien kunnioittamista. Perusopetuksessa otetaan huomioon erilaiset oppijat, lisäksi edistetään tasa-arvoa antamalla yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet yhteiskunnassa tytöille ja pojille. Perusopetus nojaa arvopohjiin, joita ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1994).

Yhteishaku ja toisen asteen koulutus

Toisen asteen koulutus sisältää lukiokoulutuksen sekä ammatillisen koulutuksen. Toiselle asteelle haetaan pääsääntöisesti ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaussa peruskoulun yhdeksännen luokan loppuvaiheessa. Toisen asteen koulutukseen yhteishaussa haetaan kaksi kertaa vuodessa, hakija voi hakea hakutoivejärjestyksessä viiteen koulutukseen. Kevään yhteishaku on syksyn yhteishakua laajempi, kevään yhteishaussa haetaan syksyllä alkaviin koulutuksiin ja syksyn yhteishaussa vastaavasti keväällä alkaviin koulutuksiin. Yhteishaun lisäksi oppilaitoksiin on voinut hakea lisäksi täydennyshaualla, jos oppilaitoksessa on ollut vapaita aloituspaikkoja.

Tämän tutkimuksen kohdejoukon nuoret ovat hakeneet yhteishaussa vanhojen opiskelijavalintojen mukaisesti. Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijavalinta uudistui vuoden 2013 aikana, uutta perusopetuksen jälkeistä opiskelijavalintaa sovellettiin ensimmäisen kerran syksyn 2013 toisen asteen yhteishaussa. Yhteishakujärjestelmän uudistusten tavoitteena on parantaa ilman toisen asteen koulusta vailla olevien nuorten kouluttautumismahdollisuuksia. Yhteishaun uudistuksessa valintapisteitä voi saada todistuspisteiden lisäksi myös muun muassa lisäopetuksen suorittamisesta tai vähintään kolmen kuukauden mittaisesta työpajatoiminnasta tai työmarkkinatuella suoritetusta harjoittelusta. Täydennyskoulutusta ei järjestetä vuodesta 2014 lähtien. Vuonna 2014 otetaan kuitenkin käyttöön uutena palveluna erityisopetuksena järjestettävän ammatillisen koulutuksen haku sekä ”nivelpäätös haku”, jossa voi hakea kymppiluokalle, ammatistartille tai maahanmuuttajien valmistaviin koulutuksiin. Haku avautuu heti yhteishaun valintatulosten jälkeen. Uudistus on osa SADE-ohjelmaa ja ohjelman oppija palvelukokonaisuutta, eli sähköisen asioinnin palvelukokonaisuutta. (Ammatillisen koulutuksen opiskelijavalintojen uudistaminen 2013.)

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen oppimäärä on laajuudeltaan kolmivuotinen. Opiskeluaikaa voi lyhentää tai pidentää, mutta koulutus on suoritettava enintään neljässä vuodessa. Oppimäärä katsotaan täyttyneeksi, kun opiskelija on suorittanut vähimmäiskurssimäärän (75) hyväksytysti. Ylioppilastutkintoon sisältyy vähintään neljä koetta (ylioppilaskirjoitukset), pakollisten lisäksi opiskelija voi suorittaa yhden tai useampia ylimääräisiä kokeita. Ylioppilastutkinto antaa yleisen kelpoisuuden korkeakouluopintoihin. (Lukiokoulutus 2013.)

Ammatillinen koulutus

Ammatillinen peruskoulutus muodostuu perustutkinnoista sekä ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista. Ammatillisten perustutkintojen laajuus on 120 opintoviikkoa. Ammatillista koulutusta järjestävät ammatilliset oppilaitokset, erityisoppilaitokset sekä kansanopistot. Ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa kahdeksalla koulutusalueella, jotka ovat humanistinen ja kasvatusala, kulttuuriala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja liikenteen ala, luonnonvara- ja ympäristöala, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala.

Ammatillisia perustutkintoja edellä mainituilla aloilla on 53. Ammatillinen perustutkinto antaa jatko-opiskelukelpoisuuden ammattikorkeakouluihin. (Ammattikoulutus 2013.)

3 PERUSOPETUKSEN JA TOISEN ASTEEN NIVELVAIHE

3.1 Koulutuksen nivelvaihe osana nuoren opintopolkua

Koulutuksen nivelvaihe on käsitteenä laajasti ymmärrettävä. Nivelvaihe käsittää koulutuksen aikana erilaisia koulutusympäristön muutoksia, joissa oppilaat tekevät valintoja tulevaisuuttaan ajatellen. Siirtymistä perusopetuksesta toiselle asteelle kutsutaan yleisesti termillä nivelvaihe. Blom ym. (2005) mukaan nivelvaihe on kuitenkin pidempi siirtymävaihe, jossa nuori asteittain etsii ja selkeyttää omaa suuntautumistaan koulutuksen ja tulevaisuutensa suhteen. Peruskoulu pyrkii antamaan nuorelle uraohjausta perusopetuksen ohella, ohjauksen avulla pyritään onnistuneeseen nivelvaiheeseen. Nivelvaiheeseen liittyy osaltaan riski syrjäytyä koulutuksesta ja yhteiskunnasta. Erityisen ongelmallinen nivelvaihe on nuorille, jotka jäävät ilman koulutuspaikkaa tai keskeyttävät opintonsa toisen asteen alkuvaiheessa. (Blom ym. 2005, 10-11.) Jotta nivelvaihe sujuisi hyvin, nuori tarvitsee moniammatillista tukea ja ohjausta niin koulun kuin kodin antamana.

Peruskoulun päättöluokan lopulle sijoittuva yhteishaku on merkittävä askel nuoren opintopolulla. Oppilailta on erilaisia ohjaustarpeita opintojen erivaiheissa, ohjaus toteutuu usein opintopolku käsitteellä (Kasurinen 2004, 42). Oppilaan opintopolulla yhteishaku merkitsee opiskelijalle ensimmäistä konkreettista sitoutumista koulutuksen tavoitteluun, jonka lopputuloksena on suuntautuminen erilaisille työmarkkinoille (Pirttiniemi & Päivänsalo 2001, 9).

Kivelän ja Aholan (2007) mukaan koulutukseen hakeutuminen on tärkeä päätös, mutta se on monelle nuorelle vaikeaa. Yhteishaku jakaa nuoret koulutusjärjestelmässä usein koulumenestyspohjaisesti, jolloin osa nuorista hakeutuu ammatilliseen koulutukseen ja osa lukiokoulutukseen. Yhteishaku on eräänlainen valinnan pakko, jolloin nuori on samanaikaisesti yhtäältä monien valinnanmahdollisuuksien edessä, mutta toisaalta pakon edessä. Yhteishaussa nuori voi hakea viiteen eri koulutuspaikkaan. Tietoa koulutuspaikoista on hyvin saatavilla ja voidaankin kuvitella, että vaikeudet valintojen tekemisessä

johtuvat muista syistä kuin tietämättömyydestä erilaisia koulutuspaikkoja kohtaan. Kivelä ja Ahola toteavat ongelmana olevan se, että nuori ja ohjaus eivät kohtaa toisiaan, jolloin saatavilla olevaa tiedon määrää erilaisista kouluttautumismuutoksista ei osata hyödyntää tarkoituksen mukaisesti. Päämäärätietoiselle nuorelle yhteishaku ja tulevaisuuden suunnitelmat ovat selviä, kaikille ne eivät kuitenkaan ole yhtä selviä. (Kivelä & Ahola 2007, 37-38.)

Nivelvaihe voi olla suuri haaste nuorelle, jolle tulevaisuuden valinnat ovat vielä epäselviä. Nivelvaiheen ohjauksessa korostuvat erityisesti nuoret, joilla on elämäntilanteeseen tai kasvuun ja kehitykseen liittyviä vaikeuksia havaittavissa jo perusopetuksen aikana. Nivelvaiheen onnistumisessa korostuu nuoren oma motivaatio ja halu suunnitella ja sitoutua omiin tavoitteisiin. Tulevaisuudensuunnittelu ja yhteishaku osuvat nuoren kasvussa ja kehityksessä kriittiseen aikaan, jolloin nuori on murrosiän myllerryksessä matkalla aikuisuuteen. Monien valintojen keskellä nuori etsii ratkaisuja, mutta ei ole välttämättä sitoutunut arvoihin tai tavoitteisiin. (Kronquist & Pulkkinen 2007, 173-174.)

Koulutuksen nivelvaiheeseen liittyy myös erilaisia rakenteellisia muutoksia, joita nuoret kohtaavat. Muutoksia ovat muun muassa kaveripiirin, oman luokkayhteisön sekä sosiaalisten rakenteiden muutokset. Nivelvaihe ei myöskään ole nuorelle ongelmaton, suurimpana ongelmana pidetään motivaation tai kiinnostuksen puutetta. Kiinnostuksen puute näkyy nuoren koulumenestyksessä, jolloin myös jatko-opiskeluun pääsy halutulle koulutuslalle vaikeutuu. Kouluvaikeuksilla voi olla vaikutusta koulutuksesta syrjäytymiseen, usein vaikeudet ovat näkyvissä jo ennen yhdeksättä luokkaa. (Huhtala & Lilja 2008, 15.)

Nuori rakentaa murrosiässä omaa minä käsitystään ja identiteettiään. Tärkeissä tavoitteissa onnistuminen ruokkii itseluottamusta, kun taas epäonnistuminen voi olla nuorelle henkisesti kovin raskasta. Nuori asettaa itselle erilaisia tavoitteita, yhtenä tärkeänä tavoitteena voidaan pitää nivelvaiheessa hakutoiveena ensimmäiseen koulutuspaikkaan pääsemistä. Nuori on kuitenkin voinut asettaa itselle liian vaativia tavoitteita, joita nuori ei välttämättä tiedosta tai pysty myöntämään itselleenkaan. Toinen ääripää taas on se, että nuori on asettanut itselle liian matalia tavoitteita, jolloin hän saattaa kokea turhautuneisuutta ja merkityksettömyyttä. (Kronquist & Pulkkinen 2007, 176.)

Edellä mainitut korkeat tai matalat tavoitteet voivat tulla rajoina vastaan toisen asteen koulutuksessa, jolloin nuori kokee tekemiensä valintojen todellisuuden. Kouluun turhautunut nuori voi pahimmassa tilanteessa tehdä päätöksen lopettaa koulu. Tällaisissa tilanteissa korostuu koulun antama ohjaus, moniammatillinen tuki sekä lähimmäisten nuorelle antama tuki. Asiantuntijat painottavatkin laaja-alaisen tiedon tärkeyttä nivelvaiheen- ja ammatinvalinnan ohjauksessa. Ammateista ja niiden erilaisuudenkirjosta tulisi tehdä nuorelle realistinen kuva, eli mitä tai millaisia työtehtäviä erilaisten ammatinimikkeiden alle kuuluu. Usein nuoren käsitys ammatista voi olla puutteellinen tai virheellinen. Nuorelle tulee osoittaa, että yhdellä koulutuksella voi toimia hyvin erilaisissa työtehtävissä. Lisä- ja jatkokoulutus tulisi myös tehdä näkyvämmäksi, jotta nuori saadaan ymmärtämään, että koulutusvalinta ei ole peruuttamaton päätös. (Kivelä & Ahola 2007, 38-39.)

Suomessa noin 98 prosenttia nuorisosta hakeutuu jatkokoulutukseen heti peruskoulun jälkeen, mutta kaikki eivät kuitenkaan saa heti koulutuspaikkaa ja osa keskeyttää opintonsa. Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jää arvioiden ja eri tilastojen mukaan noin 10 prosenttia ikäluokasta. Syrjäytymisen ennaltaehkäisemistä ja varhaista puuttamista korostetaan nykyään koulua koskevassa lainsäädännössä ja opetussuunnitelmissa. (Ahola & Kivelä 2007, 7-8.)

Viimeisin tilastokeskuksen tilasto peruskoulun päättäneistä nuorista on vuodelta 2012. Kyseisen tilaston mukaan peruskoulun 9. luokan päätti vuonna 2011 noin 63 200. Heistä 50 prosenttia jatkoi opintoja lukiossa ja 41 prosenttia jatkoi opintoja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Loput 9 prosenttia ei jatkanut välittömästi tutkintotavoitteista opiskelua. Jatko-opintoihin hakivat lähes kaikki peruskoulun 9. luokan päättäneet, hakematta jätti 1,5 prosenttia. (Tilastokeskus 2014.)

Blom ym. (2005) toteavat, että nuorten peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheen seuranta vaihtelee kunnissa. Seuranta voi usein riippua jopa yksittäisten koulujen, oppilaitosten ja opinto-ohjaajien aktiivisuudesta. Vaikeimmin seurattavia ovat ne nuoret, jotka eivät hae mihinkään perusopetuksen jälkeen, tai eivät vastaanota saamaansa koulutuspaikkaa. (Blom ym. 2005, 96.)

Peruskoulun päättävästä ikäluokasta noin 10% jää koulutuksen ulkopuolelle, tähän 10% lasketaan kuuluvan myös syksyllä toisen asteen keskeyttäneet. Pirttiniemi (2007) kutsuu tätä ”ohjauksen mustaksi aukoksi”, sillä ohjausvastuu ei nivelvaiheessa kuulu kenellekään. Perusopetus on saanut ohjaustyönsä päätökseen mutta toinen aste ei ole sitä vielä aloittanut riittävästi. Myöskään työhallinto ei ota näistä nuorista ohjausvastuuta. Perus- ja toisen asteen yhteistyö nousee ohjauskeskustelussa ratkaisevaan osaan, ohjaajille tulisikin varata riittävästi aikaa nivelvaiheen oppilasseurantaan koulutuksesta puotamisen ehkäisyssä. (Pirttiniemi 2005b, 35-37.) Vuonna 2013 voimaan tulleen nuorisotakuun ja siihen kuuluvan koulutustakuun avulla pyritään takaamaan jokaiselle peruskoulun päättävälle nuorelle jatkumahdollisuus lukioissa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin.

3.2 Nivelvaihe, uhka vai mahdollisuus

Nivelvaihe ja siihen liittyvä ohjaus sekä riski syrjäytyä on tutkimusaiheena hyvin suosittu erityisesti kasvatustieteiden saralla. Nivelvaiheessa olevista nuorista löytyy monia erilaisia tutkimuksia muun muassa yliopisto tutkimuksista sekä erilaisista valtakunnallisista nivelvaiheen hankkeiden raporteista, esimerkiksi Rantakangas 2009; Peruskoulusta jatko-opintoihin, Huhtala ja Lilja 2008; Ongelmalliset oppijat, Lappalainen 2001; Yläasteelta eteenpäin, Alatupa ym. 2007; Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma, Blom ym. 2005; Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Nivelvaiheen tutkimuksista nousee vahvasti esille seuraavat tarpeet, kuten ohjauksen tehostaminen sekä erityisesti yksilöllistäminen nuoren nivelvaiheen ohjausprosessissa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Nuorisobarometri-tutkimuksilla on selvitetty vuodesta 1994 5-29 vuotiaiden asenteiden ja odotusten kehittymistä. Yhteensä noin 100 nuorta eri puolilta Suomea osallistui vuoden 2010 Nuorisokonventtiin. Konventissa nousi esille erityisesti seuraavat aiheet: nuorten oikeudet ja asema työmarkkinoilla, osallistuminen, mielenterveys ja syrjäytyminen. Nuorten mukaan opinto-ohjausta tulisi tehostaa erityisesti opintojen nivelvaiheissa sekä oppilas- ja opiskelijahuollossa työskentelevän henkilökunnan tulisi olla riittävä ja kaikkien tavoitettavissa. (Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012 - 2015, 51.)

Rantakangas (2009) on omassa tutkimuksessaan kartoittanut arviota ohjauksen ja tuen merkityksestä peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa. Nuorten kokemuksiin peilautuva tutkimus antaa negatiivisen tuloksen siirtymävaiheen ohjauksesta, sillä opiskelijat olivat tyytymättömiä siirtymävaiheen ohjaukseen, kuitenkin lukion opiskelijat arvioivat siirtymävaiheen ohjauksen sujuneen paremmin kuin ammatillisen oppilaitoksen opiskelijat. Opiskelijat kokivat saaneensa oppilaan ohjauksen luokkatunneista eniten tietoa koulutusmahdollisuuksista sekä työelämästä. Opiskelijat eivät juurikaan tunteet, että oppilaanohjaus olisi tukenut heidän itseluottamustaan tai auttanut heitä oppimisessa. Opiskelijat toivoivat lisää informaatiota opiskeluntukipalveluista sekä kokivat saaneensa vähän tietoa kirja, työväline- sekä materiaali kustannuksista. (Rantakangas 2009, 118-121.)

Syrjäytymisen riski on suuri, mikäli ohjaus ei ole riittävää ja tasapuolista. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten tuki ja ohjaus korostuu, heille on tärkeää löytää nopeasti oikea opiskelupaikka, missä heillä on mahdollisuuksia pärjätä ja työllistyä koulutuksen jälkeen. Nuorilla, joilla ongelmat ovat kasaantuneet jo peruskoulussa, negatiivinen kehä paheenee ilman motivoivaa jatko-opiskelupaikkaa. Rantakangas tutkimus nostaa esille ohjauksen mahdollisuuden syrjäytymisen ehkäisyssä sekä opiskelijoiden näkökulman ohjauksen kehittämisessä opintojen nivelvaiheessa. (Rantakangas 2009, 124).

Syrjäytyminen käsitteenä on hyvin monialainen ja vaikeasti määriteltävä. Jahnukainen (2005) mainitsee, että syrjäytyminen on ”iskusana”, joka yhdistetään usein nuorison toimintaan kohdistuviin projekteihin. On huomioitava syrjäytymisvaarassa olevan ja syrjäytyneen erot, sekä koulutuksesta ja yhteiskunnasta syrjäytymisen erot. Hänen mukaansa yhteisöllä ja sen normeilla on keskeinen rooli yksilön syrjäytymisessä. (Jahnukainen 2005, 40-41).

Alatuvan ym. (2007) mukaan riskiin syrjäytyä vaikuttavat monet yksilökohtaiset tekijät, kuten perhetausta, asuinalue, sosiaalisen tuen puute sekä huono koulumenestys. Heidän tutkimuksessaan korostetaan koulun vastuuta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen, ohjaamiseen sekä motivointiin. (Alatupa & kump 2007, myös Lappalainen 2001, 149.)

Pirttiniemen (2005b) mukaan koulutuksesta syrjäytyminen taas on laajempi yhteiskunnallinen vaara. Hän mainitsee, että kyse ei ole vain tulevien työntekijöiden vajeesta, vaan myös tuloverojen maksamisesta sekä kansantaloudellisista menetyksistä, joita työttömyys aiheuttaa. Hänen mukaansa yläasteella ongelmakierteessä olevat nuoret muodostavat yhteishaussa joukon, jonka on vaikeaa saada koulutuspaikkaa. (Pirttiniemi 2005b, 33.)

Usein syrjäytymiskeskusteluissa nostetaan esille, että nuoren pitäisi muuttua. Kun olisi kysyttävä, mikä yhteiskunnassa on vikana, että se sallii jäsenten ajautumisen marginaaleihin. Koulutuksesta syrjäytyjille on tunnusomaista heikko motivaatio koulun käyntiin, epäonnistumiset sekä luottamuksen puuttuminen omiin mahdollisuuksiin. Syrjäytyminen on usein ylisukupolvista. Sosiaalipedagoginen viitekehys korostaa ihmisten oma-toimisuuteen kasvamista ja itsenäiseen oman elämän hallintaan kasvamista ilman, että tarjotaan apua, josta ihminen tulee riippuvaiseksi. (Hämäläinen 2005, 51-59.)

Tähän yhteiskunnalliseen vaaraan on kiinnitetty viimeaikoina enemmän huomiota ja sitä parantamaan on tehty yhteiskunnallisia linjauksia, kuten lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan sisältyvä nuorisotakuu (2013) sekä ammatillinen koulutuksen yhteishaun muutos (2014). Nuorisotakuun päätavoitteena on luoda kaikille nuorille mahdollisuus suorittaa perusasteen jälkeinen tutkinto sekä työllistyä. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta 2012 - 2015 nousee esiin kolme osa-aluetta, jotka ovat osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta. Kehittämisohjelman edellä mainitut osa-alueet pyrkivät siihen, että kaikille lapsille ja nuorille luodaan heidän ikä huomioon ottaen laajempia ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Lisäksi kaikkien lasten ja nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista osallistumista pyritään edistämään. (Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012 - 2015, 6-10.)

Suomessa otettiin käyttöön Vanhasen hallituskaudella (2007) politiikkaohjelmat, jotka jatkuvat Kataisen hallituskaudella (2011). Kataisen hallitusohjelmassa painopisteinä ovat nuorten näkökulmasta katsottuna muun muassa syrjäytymisen ehkäiseminen, väkivallan vähentäminen, koulutuksen saatavuus sekä ohjauksen vahvistaminen, kulttuurin ja taiteen tukeminen, työllisyyden lisääminen sekä nuorten yrittäjyyden tukeminen. (Purhonen, 2013.) Monet näistä edellä mainituista sisältyvät nuorten yhteiskuntatakuun tavoitteisiin ja lähtökohtiin. Nuoriso- ja lastensuojelulaki velvoittaa valtiota ja kuntia suunnittelemaan toimintaa niin, että se on lasten ja nuorten edun mukaista.

Ongelmakierteessä oleville nuorille perinteinen ratkaisu on ollut erityisopetus. Nykypäivänä on yhä enemmän vaihtuvia ongelmia, joihin koulunhenkilökunta ei pysty yksin puuttumaan. Kyse on enemmän nuoren sitoutumisesta, sillä usein kouluongelmien syyt syntyvät koulun ulkopuolisella ajalla. Näin ollen yhteistyötä tulisi parantaa sekä kotien, että muiden nuorten vapaa-ajalla toimivien tahojen kanssa. (Pirttiniemi 2005b, 34-35.)

Lappalainen (2001) analysoi tutkimuksessaan oppilaiden erityisen tuen tarpeita peruskoulun päättyessä, siirryttäessä toisen asteen koulutukseen ja opiskeluun toisella asteella. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että oppilaiden tarvitsemia yksilöllisiä tarpeita oli suurella osalla tutkimusjoukkoa, mutta tuen tarve oli laadullisesti hyvin vaihtelevaa. Lappalainen mainitsee, että yksilölliset tukitarpeet tulisi huomioida koulussa muutoin, kuin määrittelemällä oppilas erityistä tukea tarvitseväksi ja näin ollen tarjoamalla hänelle erityisopetusta. (Lappalainen 2001, 147-148.) Onnistuakseen nivelvaiheessa, erityistä tukea tarvitseva nuori tarvitsee peruskoulussa suunnitelmallista ohjausta sekä tukea. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten määrä kasvaa vuosivuodelta, nuorten ongelmat eivät ole vain koulunkäyntivaikeuksia vaan ne liittyvät laajempaan elämänhallinnan vaikeuksiin. (Huhtala & Lilja 2008, 11-12.)

Nuorisotakuun todellisia tuloksia voitaneen saada vasta muutaman vuoden kuluttua, kun kuntien toimintamallit ovat selkeytyneet. Opiskelun ja koulutuksen tutkimuslaitos Otus on tutkinut nuorisotakuuta ja sen toteutumista yhdessä Oulun ammattikorkeakoulun kanssa. Tutkija Elina Lavikaisen (2013) mukaan nuorisotakuu ei ole toiminut, sillä kolmen kuukauden aika on lyhyt. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat saaneet suhteellisen nopeasti tukipiirin, mutta ongelmana on tuen laatu. Nuoret olivat kaivanneet henkilökohtaista ja yksilöllistä ohjausta, joka ei tarjoa valmista pakettimallia vaan luovat ratkaisuja nuoren omaan tilanteeseensa peilaten. Myös Lavikainen toteaa syrjäytymisen käsitteen olevan ongelmallinen, hänen mukaansa kaikkia työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääneitä nuoria ei voida niputtaa syrjäytyneiden nippuun. (Lavikainen 2013.)

Ensimmäisen nuorisotakuu vuoden jälkeen valmisteltu nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen raportista käy ilmi, että nuorisotakuu tunnetaan nuorten sekä työnantajien keskuudessa heikosti. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten mukaan tietoa erilaisista nuorisotakuuseen liittyvistä palveluista on vaikeaa löytää. Lukio sekä korkeakoulutaustaiset käyttävät internettiä tiedonlähteenä, mutta vähemmän koulutetut tarvitsevat lähelle tu-

levaa viestintää ja ohjausta nuorisotakuusta ja siihen liittyvistä palveluista. Nuoret kaipaavat henkilökohtaista ohjausta ja apua tulevaisuuden suunnitelmien selkeytymiseen, koulutukseen sekä työllistymiseen. Nuorten apuna tiedonhankinnassa ovat lähipiiri, kaverit sekä sukulaiset. (Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia 2014, 217.)

4 OPISKELUN OHJAUS KOULUTUKSEN NIVELVAIHEESSA

4.1 Ohjaus käsitteenä

Ohjausta käsitteenä on monimerkityksellinen sekä laaja, lisäksi se voidaan ymmärtää monella tavalla. Vehviläinen (2001) määrittelee ohjauksen seuraavasti. ”*Ohjaus on ammatinvalinnanohjauksen, oppilaan- ja opinto-ohjauksen, aikuiskoulutuksen, työnohjauksen sekä kuntoutuksen risteyksissä kehittyvä käytäntö*”. Ohjaus tapahtuu miltei aina vuorovaikutussuhteessa keskustelemalla. (Vehviläinen 2001, 13-17) Onnismaa (2007,7) puolestaan tiivistää ohjauksen ajan, huomion ja kunnioituksen antamiseksi.

Suomessa ohjausta antaa pääasiassa kaksi hallinnollisesti isoa alaa, jotka ovat oppilaitoksissa annettava ura- ja elämäsuunnittelun ja opintojenohjaus sekä työhallinnossa työnhakuun liittyvät ohjauspalvelut. Ohjauskeskustelu, eli ammatillinen keskustelu on ohjauksen käytetyin työkalu. Ohjauskeskustelu perustuu luotettavaan vuorovaikutukseen ohjattavan ja ohjaajan kesken. Oppilaitoksessa annettavan ohjauksen tavoitteena on vastata oppilaiden tai opiskelijoiden yksilöllisiin ohjaustarpeisiin. Oppilaitoksessa ohjausta kuvataan holistisen mallin mukaan. Holistinen ohjausmalli käsittää ohjauksen laajemmin, se kuvaa moniammatillisena yhteistyönä toteuttavan oppilashuoltotyön kokonaisuudessaan. Oppilaitoksen ohjaustoiminta jaotellaan kolmeen sektoriin jotka ovat oppilaan tai opiskelijan kasvun ja kehityksen tukeminen, opiskelun ohjaus sekä ura- ja elämäsuunnittelu. (Kasurinen 2004, 40-42.)

Opinto-ohjauksen tavoitteena kaikissa ikävaiheissa on osallisuuden lisääminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Oppilaan- ja opinto-ohjauksessa voidaan puhua ohjausprosessista, joka jatkuu lapsuudesta aina aikuisiässä tapahtuvaan koulutukseen. Parhaimmillaan ohjaus on jatkumo, joka täydentää lapsen, nuoren tai aikuisen opintopolkua. (Lerikkanen & Virtanen 2005, 34-37.) Lairio ja Puukari (2001) mainitsevat että

ohjauksesta puhuttaessa puhutaan myös muutoksesta, kasvusta, prosessista tai tuloksesta. Ohjaajan onkin tunnistettava normaalin ja epänormaalin käytöksen ero ohjattavassa. Ohjattavan käytös ohjaustilanteessa edistää nuoren kasvua, ongelmanratkaisukykyä sekä selviytymistä erilaisissa tilanteissa. (Lairio & Puukari 2001, 10.)

Nuorten uraohjaus on haasteellista, sillä harva 15-vuotias nuori on valmis tekemään pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavan uravalinnan. Moni nuori hakee lukiosta jatkoaikaa päätöksilleen. Lukion jatkoaika ei välttämättä riitä tai valinta voi olla virheellinen opiskelumotivaation ollessa alhainen. Sama uravalinta on edessä lukion jälkeen ja jatko-opiskeluun pääseminen on vaikeampaa kuin suoraan peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen pääseminen. (Pirttiniemi 2007, 43-45.) Nähtäväksi jää, onko hallituksen vuonna 2013 kaavailema oppivelvollisuus iän nostaminen 17-ikävuoteen vuodesta 2015 alkaen, vastaus nuorten uraohjaukseen ja valintojen tekoon sekä erityisesti syrjäytymisen ehkäisemiseen. Eduskunnan sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Raija Vahasalo kritisoi Helsingin Sanomissa (2013) pakotettua oppivelvollisuuden nostoa seuraavasti ”*Monille niistä, jotka eivät löydä opiskelupaikkaa, on voinut jo kehittyä ongelmia, ja silloin ei auta kuin tiukka henkilökohtainen ohjaus*”. (Manner 2013.)

4.2 Oppilaanohjauksen eri osa-alueet

Oppilaanohjauksen holistinen ohjausmalli jakaantuu kolmeen ohjauksen osa-alueeseen, jotka ovat kasvun- ja kehityksen tukeminen, opintojenohjaus ja ura- ja elämänsuunnittelu. Ohjaus toteutetaan koulussa toimivien asiantuntijoiden kanssa yhteistyössä, niin että jokaisella henkilökuntaan kuuluvalla on omat vastuut ja roolit ohjaustehtävien hoitamisessa.

Peruskoulun oppilaanohjaus

Peruskoulun oppilaanohjauksen avulla tuetaan nuoren opintojen etenemistä, koulutusvalintojen tekemistä sekä nuorten ura- ja elämänsuunnittelutaitojen asteittaista kehittymistä. Oppilaanohjauksen avulla koulussa luodaan puitteet nuorten ammatillisen identiteetin kehittymiselle sekä ura- ja elämänsuunnittelutaitojen muotoutumiselle. Oppilaanohjaus on tavoitteellista opetussuunnitelmaan kirjattua opetusta ja ohjausta. Jokaisella peruskoulun henkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on kasvatus- ja ohjausvastuu.

Yläasteella päävastuu oppilaanohjauksesta on opinto-ohjaajalla, mutta jokaisen opettajan tulisi huomioida ohjaus omassa opetustyössään. Oppilaanohjauksen päätavoitteena on oppilaan tukeminen oppilaan opintopolullaan niin, että jokainen peruskoulua käyvä nuori saa omiin tarpeisiinsa vastaavaa ohjausta ja tukea. (Atjonen ym. 2009, 8-9.)

Matilaisen (2011) mukaan yksilöohjaus korostuu erityistä tukea tarvitsevan nuoren ohjaamisessa peruskoulusta jatko-opintoihin. Vuoden 2011 alusta lähtien otettiin käyttöön kunnissa kolmiportainen tuki, joka jakautuu yleiseen-, tehostettuun- ja erityiseen tukeen. Tavoitteena on, että mahdollisimman monella erityistä tukea tarvitsevalla nuorella on mahdollisuus jatko-opintoihin, ohjauksessa tavoitellaan oppilaan opiskeluvaikeuksien parantamista, sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä omien tietojen ja taitojen arvioimista. (Matilainen, 2011.)

Perusopetuksen valtakunnallinen opetussuunnitelman perusteet määrittelevät oppilaan ohjaukselle tavoitteet ja sisällöt, joita perusopetus tarkentaa alueellisesti. Perusopetuksen yläkoulun vuosiluokkien oppilaanohjaus järjestetään siten, että se tarjoaa oppilaalle kokonaisuuden, joka muodostuu luokkamuotoisesta ohjauksesta, yksilöllisiin kysymyksiin syntyvästä henkilökohtaisesta ohjauksesta, sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvasta pienryhmäohjauksesta sekä työelämään tutustumisesta. Etelä-Savon alueella luokkamuotoista oppilaanohjauksen opetusta annetaan keskimäärin 2 vuosiviikkotuntia yläluokkien aikana ja se painottuu yhdeksänteen luokkaan. (Mikkelin kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 1.-9. luokat.)

Etelä-Savon alueen opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti oppilaalle järjestetään yksilöohjausta, jolloin oppilaalla on mahdollisuus keskustella opintoihinsa, koulutus- ja ammatinvalintoihinsa sekä elämäntilanteeseensa liittyvistä kysymyksistä. Oppilaalle järjestetään lisäksi pienryhmäohjausta, jonka aikana hän oppii ryhmässä käsittelemään kaikille yhteisiä tai kunkin ryhmään osallistuvan opiskelijan henkilökohtaisia, muiden oppilaiden kanssa jaettavissa olevia ohjauksellisia kysymyksiä. (Mikkelin kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 1.-9. luokat.)

Perusopetuksen päättövaiheessa oppilasta ohjataan ja tuetaan jatko-opiskeluvalinnoissa sekä ohjataan käyttämään opetus- ja työhallinnon sekä muita yhteiskunnan tarjoamia ohjaus-, neuvonta- ja tietopalveluita. Työ- ja elinkeinoelämän sekä koulun välisen yhteistyön tavoitteena on, että oppilas hankkii tietoa ammattialoista, ammateista ja työelämästä sekä saa virikkeitä yrittäjyydestä. Oppilaalle järjestetään työelämään tutustumisjaksoja (TET) koulutus- ja ammatinvalintojensa perustaksi ja työn arvostuksen lisäämiseksi. Jolloin oppilaalla on mahdollisuus hankkia omakohtaisia kokemuksia työelämästä ja ammateista aidoissa työympäristöissä. (Mikkelin kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 1.-9. luokat.)

Etelä-Savon toimintamallissa nivelvaiheen ohjausta on tarkennettu seuraavasti. ”Nivelvaiheen ohjauksessa oppilaan kanssa käydään ohjauskeskusteluja jatko-opintoihin haakeutumiseen liittyen sekä ohjataan lukion ainevalintojen tekemisessä. Oppilaat täyttävät toimintaohjelmakkeen perusopetuksesta toiselle asteelle siirryttäessä. Lisäksi huoltajilta pyydetään tiedonsiirtolupa oppilaitosten väliseen tiedonsiirtoon. Jälkiohjausta tarjotaan ilman koulutuspaikkaa oleville ja ohjataan oppilasta hakemaan täydennysshaussa oleville opiskelupaikoille. Toisen asteen alkaessa järjestetään tiedonsiirtopalaveri vastaanottavan oppilaitoksen kutsumana.” (Lukuvuosisuunnitelmien yhteenveto, Mikkelin kaupunki, opetuslautakunta §66/10.12.2012.)

Matilainen (2011) korostaa yksilöohjauksen tärkeyttä peruskoulussa. Yksilöohjauksessa ei ole ryhmän painetta ja nuori voi puhua aikuiselle turvallisesti hyvinkin arkisista, mutta henkilökohtaisista ja aroista asioista. Nivelvaihe voi olla nuorelle stressaavaa aikaa, jossa uuden kohtaaminen on haasteellista ja pelottavaa. Nuori tarvitsee mahdollisuutta käydä läpi tulevaa useitakin kertoja, jotta siitä tulee nuorelle paremmin hallittava kokonaisuus. Nuoren tiellä voi olla monenlaisia esteitä ja hidasteita matkalla päämäärään. Yksilöohjauksessa voidaan näille esteille etsiä kiertoteitä tai varareittejä. Matilainen korostaa, että ohjaajan tulee sietää epävarmuutta. Yksilöohjauksessa nuori tarvitsee tavoitteellista toimintaa, joka motivoi eteenpäin. (Matilainen 2011.)

Oppilaita joilla on kasvuun ja kehitykseen liittyviä haasteita heidän elämäntilanteessaan, tulisi nivelvaiheessa ohjata ja seurata tiiviisti yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Kuntien tulisi tarjota ohjauspalveluita perusopetuksen päättävälle nuorille, jotta siirtyminen jatko-opiskeluihin olisi joustavaa eikä opiskelija pääse syrjäytymään koulutuksesta. (Opetushallitus 2014.) Mikäli perusopetus pystyy vastaamaan paremmin erilaisten oppilaiden tarpeisiin, voitaisiin vääriä koulutusvalintoja ehkäistä mahdollistamalla hankkia henkilökohtaista kokemusta ammatillisesta koulutuksesta (Pirttiniemi 2005, 38).

Opinto-ohjaus toisella asteella

Perusopetuksen termi oppilaanohjaus vaihtuu toisella asteella opinto-ohjaukseksi. Opinto-ohjausta toisen asteen oppilaitoksissa antaa opinto-ohjaajan lisäksi aineen- ja ammatinopettajat, kuraattorit sekä terveyden hoitaja. Lukiossa opinto-ohjausta on yksi pakollinen kurssi, lisäksi opiskelija voi valita valinnaisena toisen syventävän kurssin. Ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjausta sisältyy tutkintojen tavoitteisiin vähintään 1,5 opintoviikon verran.

Ohjauksen tarve korostuu heti toisen asteen opintojen alkuvaiheessa. Opiskelijat tulevat uuteen oppilaitokseen, joka on heille fyysisesti täysin vieras ympäristö sekä muut opiskelijat ja opettajat ovat vieraita. Opiskelun luonne muuttuu toisella asteella ja erilaiset pelisäännöt sekä opiskelumenetelmät poikkeavat paljon peruskoulun toiminnasta. Opintojen alkuvaiheessa opiskelijalle on tärkeää kokea kuuluvansa ryhmään sekä opiskeluyhteisöön, jotta alkuvaiheen opiskelukokemukset antavat nuorelle varmuutta ja turvaa tehdyille koulutusvalinnalle. (Kasurinen 2004, 51.) Nuori voi kokea myös epävarmuuden ja riittämättömyyden tunteita toisen asteen alkuvaiheessa, sillä opiskelijoilta odotetaan itsenäistä osaamista muun muassa valinnaisten opintojen suhteen. Valinnaisten opintojen kirjo on laajaa ja opiskelijaa hämmentävää. Ohjauksessa pyritään siihen että opiskelija ottaa vastuuta omista päätöksistään ja ohjaus nouseekin tärkeään asemaan tuettaessa opiskelijaa tekemään järkeviä päätöksiä sekä samalla ottamaan vastuuta omista valinnoistaan. (Kupiainen 2009, 22-23.)

Lukiassa opiskelijan pakollinen opinto-ohjauksen kurssi käsittelee koulutukseen, työhön ja tulevaisuuteen liittyviä teemoja. Valinnaisen opinto-ohjauksen syventävä kurssi puolestaan käsittelee opiskelua, työelämää ja ammatinvalintaa. Pakollisen ja valinnaisen syventävän opinto-ohjauksen kurssien lisäksi lukion opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarpeellista ohjausta opintojen ohella. Lukiassa perusopetuksen tapaan ohjausvastuu on opinto-ohjaajalla. Opinto-ohjaajan tehtävänä on tukea opiskelijaa henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa ja seurattava sen etenemistä. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003.)

Ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaus määritellään tarkemmin tutkintojen perusteissa. Ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjauksena opiskelijalle annetaan henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opintojen ohjausta (Asetus ammatillisesta koulutuksesta, 6.11.1998/811). Ammatillisiin tutkintoihin sisältyvien 1,5 opintoviikon opinto-ohjauksen lisäksi opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarpeellista ohjausta opintojen ohella. Kuten peruskoulussa ja lukiassa, päävastuu opiskelijan opintojen suunnittelusta ja ohjauksesta on opinto-ohjaajalla. Opinto-ohjauksen tavoitteissa mainitaan opiskelijan oma aktiivisuus suunnitella omia opintojaan ja sitoutuminen opintojen suorittamiseen. Opiskelijat tekevät opintojen alussa henkilökohtaisen opintosuunnitelman (Hops). Ohjauksen tavoitteena on opintojen alussa tukea opiskelijan oppilaitokseen kiinnittymistä, ehkäistä alkuvaiheen keskeyttämistä sekä lisäksi ohjauksen tavoitteena on tukea ja edistää henkilökohtaista ammatillista kasvua. Opintojen päättövaiheessa opinto-ohjauksen tavoitteena on lisätä opiskelijoiden tietämystä jatko-opintoihin ja työllistymiseen liittyen. (Ammattiin opiskelevien opinto-ohjaus 2014.)

Oppilas- ja opiskelijahuolto

Oppilashuoltoon sisältyy opetuksen järjestäjän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto jonka palveluita ovat kouluterveydenhuolto, suun terveyden huolto, koulupsykologipalvelut sekä koulukuraattoripalvelut. Oppilashuollon (esi- ja perusopetuksessa) ja opiskelijahuollon (peruskoulun jälkeisissä opinnoissa) toimintaa säätelee lainsäädäntö. ”*Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa*”. (Oppilas- ja opiskelijahuolto 2013) Oppilashuoltotyö pyrkii edistämään välittämistä, huolenpitoa ja myönteisen vuorovaikutuksen toi-

mintakulttuuria kouluissa. Oppilashuollon tavoitteena on lisäksi muodostaa tasavertaisuutta edistävä turvallinen kouluympäristö, joka osaltaan suojaa nuorten hyvinvointia ja estää syrjäytymistä. (Louhi-Jauhiainen 2005, 60-62.)

Oppilashuolto on osa koulun tai oppilaitoksen moniammatillista yhteistyötä. Oppilashuollon toimijoita ovat esimerkiksi opinto-ohjaaja, opettaja, erityisopettaja, koulukuraattori, terveydenhoitaja sekä koulupsykologi. Moniammatillisuus edellä mainittujen ammattiryhmien kesken on koulun tai oppilaitoksen sisäistä ammatillista yhteistoimintaa. Ulkoinen moniammatillisuus vastaavasti on laajempaa, esimerkiksi alueellinen ohjauspalveluverkosto. (Kupiainen 2009, 22.) Monialainen oppilashuoltotyöryhmä koordinoi ja kehittää koulun oppilashuoltotyötä, ryhmä toimii koulukohtaisen oppilashuollon työsuunnitelman mukaisesti. Työsuunnitelmaan kirjattavia asioita ovat kehittämiskohteet ja tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. (Oppilas- ja opiskelijahuolto 2013.)

Honkanen ja Suomala (2008) tähdentävät moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä. Jokainen toimija tulee tietää yhteinen toimintamalli, jolloin vältetään päällekkäisiltä toiminnoilta. Moniammatillisen yhteistyön pääasiallisena tavoitteena on luoda oppilaalle tai opiskelijalle hyvinvointipalveluja, jotka tukevat hänen oppimistaan. (Honkanen & Suomala 2008, 73-75.) Paikallisen opetussuunnitelman osana niin peruskoulussa kuin toisen asteen oppilaitoksissa on eri toimijoiden yhteistyössä valmisteltu toimintasuunnitelma, jossa kuvataan yksityiskohtaisesti toiminnan yleiset periaatteet ja yhteistyö.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusongelmat

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, millaisena nuori kokee koulun antaman ohjauksen ja tuen, perusopetuksen ja toisen asteen opintojen nivelvaiheessa. Tutkimus kartoittaa osaltaan myös vuonna 2013 voimaan tulleen nuorisotakuun näkökulmia opintojen nivelvaiheessa. Nuorten kuulemisen pohjalta pyritään löytämään lisää nuoria palvelevia ohjaamisen avaimia opintojen nivelvaiheeseen ja yksilölliseen erityisen tuen tarpeeseen, sekä lisäksi opintojen nivelvaiheen ohjauspalveluiden kehittämiseen peruskoulun yläasteen aikana, opintojen nivelvaiheessa sekä toisen asteen alkuvaiheessa.

Tutkimusongelmia on opinnäytetyössäni kolme. Tutkimuksessa etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisena nuori kokee peruskoulun antaman ohjauksen suhteessa oppilaiden ammatinvalintaan ja tulevaisuuden suunnitteluun?
2. Millaiset asiat askarruttavat nuorta opintojen nivelvaiheessa?
3. Millaisena nuoren kokemukset ohjauksesta näyttäytyvät toiselle asteelle siirtäyttyä?

”*Vaihtoehtojen viidakossa*” – opinnäytetyön empiirinen osuus ajoittui nuorten perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheeseen. Tutkimusaihe valikoitui toisaalta oman kiinnostuksen pohjalta, mutta yhtäältä eri kouluasteiden kiinnostuksesta nivelvaiheen ohjausta kohtaan.

Tutkimuksen toteutus jakautui kahteen osaan. Tutkimustiedon keruu kesti yhteensä noin vuoden ajan. Tutkimuksen ensimmäisessä osuudessa tein nuorille kyselyn, kyselyt toteutettiin koulupäivien aikana yhdeksännen luokan keväällä, maaliskuusta huhtikuussa 2013. Tutkimuksen toisessa osuudessa tein haastattelun nuorille, haastattelut toteutettiin tammikuussa 2014.

5.2 Tutkimuksen kohdejoukko

Mikkeli on Etelä-Savon maakuntakeskus, joka sijaitsee Saimaan luoteisrannalla Etelä-Savon maakunnassa. Etelä-Savossa asuu noin 154 000 asukasta, joista Mikkelin alueella noin 55 000 (Etelä-Savo). Mikkelin alueella on kattava oppilaitostarjonta niin nuorille kuin aikuisille. Mikkelin alueella toimii 28 peruskoulua, Otavan opisto sekä kuulovammaisten Mikael-koulu. Lukioita on Mikkelissä ja Ristiinassa, Mikkelin lukio on ainoa kaupungissa toimiva lukio, jossa opiskelee noin 800 lukiolaista. Mikkelin etä- ja aikuislukio toimii Mikkelin keskustassa, lukiolla on sivutoimipisteet Haukivuorella ja Puumalassa. Toisen asteen ammatillista koulutusta Mikkelissä järjestää Etelä-Savon ammattiopisto, ammattiopistolla on toimipisteitä Mikkelissä, Juvalla ja Pieksämäellä. Etelä-Savon ammattiopisto järjestää myös aikuiskoulutusta sekä ammattistartti opetusta nuorille. Oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa opiskelee noin 2500 opiskelijaa. Lisäksi toisen asteen ammatillista koulutusta järjestää myös Suomen nuorisopisto. (Mikkelin palveluopas.)

Tämän opintojen nivelvaiheen tutkimuksen kohderyhmänä ovat keväällä 2013 perusopetuksen päättäneet nuoret Mikkelin kaupungin eteläisen alueen 7.-9. luokkien peruskoulussa. Koulu sijaitsee Mikkelin keskustassa nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntapalveluiden läheisyydessä. Koulussa on musiikkiluokkia sekä luokkamutoista erityisopetusta. Monikulttuurisessa yläkoulussa työskentelee noin 440 oppilasta ja 50 opettajaa. Koulun kehittämiskohteita ovat olleet erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetus sekä oppimisympäristöjen nykyaikaistaminen. (Mikkelin palveluopas.)

Tutkimuksen kohdejoukko muodostui kahdesta rinnakkaisesta luokasta. Luokat jakautuivat pienryhmään (yksilöllinen erityisopetus) ja perusopetusryhmään. Pienryhmän oppilaista yhtä lukuun ottamatta on henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (Hojks). Pienryhmää opetti erityisluokanopettaja ja luokassa oli kokoaikainen luokka-avustaja. Perusopetusryhmän oppilaat suorittivat peruskoulua perinteisen opetussuunnitelman mukaisesti.

5.3 Kysely ja haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyöni on laadullinen- eli kvalitatiivinen tutkimus, jonka avulla pyritään ratkaisemaan tutkimusongelma tai -ongelmia. Laadullinen tutkimus lähtee usein liikkeelle tutkijan omista käytännön kokemuksista. Opinnäytetyöni aihe oli hautunut minulla mielessä jo ennen yhteisöpedagogi opintojen alkua. Olen itse toiminut toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa muun muassa lehtorina sekä koulutussuunnittelijana ja olen ollut pitkään kiinnostunut opiskelijoiden ohjauksesta ja erityisen tuen tarpeesta niin peruskoulun kuin toisen asteen aikana. Näin ollen opinnäytetyön aihe löytyi ja tarkentui minulle läheisestä koulumaailmasta.

Laadullisen tutkimuksen toteutukseen ei ole yhtä oikeaa tutkimustapaa. Laadullista tutkimusta voidaan verrata eräänlaiseksi tutkijan väripaletiksi, jossa jokainen tutkija muodostaa tutkimuksensa väripaletin omalla tavallaan. Opinnäytetyön, kuten muidenkin tutkimusten tekoon on aina olemassa rajallinen toteutusaika. Rajallisella ajalla on vaikutuksia näin ollen myös tutkimusmenetelmien valitsemiseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 165.)

Laadullisen tutkimuksen tehtävänä on valitun aihepiirin ymmärryksen lisääminen, erilaisten tulkintojen mahdollisuus sekä asioiden merkityksen löytäminen. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii löytämään tutkittavasta aiheesta uusia asioita esimerkiksi haastattelujen tai tekstien avulla. (Hirsjärvi ym. 2009, 161-165.) Laadullinen tutkimus perustuu luotamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen, jossa tutkija lähtee aina siitä ajatuksesta, että haastateltava puhuu totta (Pitkäranta 2010, 8-13).

Tutkija joutuu tutkimusmetodien lisäksi pohtimaan, mikä on riittävä laadullisen tutkimuksen aineiston määrä. Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä haastattelu on yleinen tapa. Haastatteluja voi olla yksi tai useampia, sillä laadullinen tutkimus ei etsi tilastollisia määriä tutkittavasta aiheesta. Pienestäkin määrästä haastateltavia voi loppujen lopuksi syntyä paljon litteroituja sivuja. (Hirsjärvi ym. 2009, 181.)

Aineiston määrään vaikuttaa oleellisesti myös mukaan lähtevien henkilöiden halukkuus osallistua tutkimukseen, tutkimukseen osallistumisen tulee olla aina vapaaehtoista. Tutkittaessa koulussa olevia nuoria tulee tutkimuslupa pyytää sekä huoltajilta että koululta asianmukaisilla sopimuslomakkeilla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Oleellista tutkimuksen tekemisessä on se, että tutkittava tietää olevansa osana tutkimusta.

Tutkimusaineistoni koostuu tutkimuksen ensimmäisen osan kyselystä ja tutkimuksen toisen osan haastattelusta. Toteutin tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyn puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, jossa kysymykset olivat kaikille osallistujille samat. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat saivat kuitenkin vastata kysymyksiin omin sanoin, eikä valmiita vastausvaihtoehtoja ollut.

Päädyin keräämään toisen aineiston haastattelun avulla noin puoli vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen, jotta nuorten kokemukset nivelvaiheesta olisivat mahdollisimman pitkälle koettuja. Tutkimuksen ensimmäisen osan kysely ei tuottanut toivomaani materiaalia, joten pystyin muodostamaan tutkimuksen toisen osan haastattelukysymykset niin, että saan nuorten ajatuksia ja kokemuksia nimenomaan nivelvaiheesta ja siihen annetusta ohjauksesta. Jos tutkimuksen toisen osan haastattelut olisi tehty heti kesän jälkeen, olisivat nuorten kokemukset nivelvaiheesta jääneet suppeiksi. Tutkimuksen toisen osan toteutin teemahaastattelulla, johon määritin aiheet ja teemat tutkimuksen vii-

tekeykseen nojaten. Muodostin puolistrukturoituun tapaan kysymykset, joita täydensin haastattelun aikana lisäkysymyksillä. Valitsemani haastattelumuodon etuna pidin sen joustavuutta, halusinhan nimenomaan nuoren kokemuksiä opintojen nivelvaiheesta ja siihen liittyvästä ohjauksesta. Pitkäranta (2010) mainitsee haastattelun etuna sen, että teemahaastattelua ei mielletä tietokilpailuksi, kuten kyselyssä on vaarana käydyä. Haastattelija voi tarpeen mukaan toistaa kysymyksiä ja oikaista väärinkäsityksiä. Haastattelun tavoitteena on saada mahdollisimman paljon tietoa haastateltavalta. Haastattelun etuihin voidaan mainita myös se, että haastattelija voi samalla havainnoida mitä ja miten sanotaan. (Pitkäranta 2010, 104-105.)

5.4 Aineistonkeruuprosessin eteneminen ja aineistot

Olin ensimmäisen kerran yhteydessä Mikkelin kaupungin eteläisen alueen 7.-9. luokkien peruskoulun rehtoriin tammikuussa 2013. Koska kyseessä on perusopetuksen ja toisen asteen opintojen nivelvaiheeseen liittyvä tutkimus, halusin lähteä liikkeelle mahdollisimman pikaisesti, sillä toivoin tutkimusjoukon olevan tutkimusta aloittaessani peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Pääsin pian ensimmäisen yhteydenottoni jälkeen tapaamaan peruskoulun rehtoria ja valmistelemaan sopimukset rehtorin kanssa tutkimuslupaa varten. Peruskoulun rehtori ja oppilaanohjaajat olivat kiinnostuneita aiheistani, joten mitään ongelmia yhteistyön käynnistämiseen ei ollut. Kirjoitimme samalla tutkimusluvan peruskoulun kanssa. Kerroin tuolloin, että toiveenani oli saada tutkimukseen osallistujia pienryhmästä (yksilöity erityisopetus) sekä perusopetuksen ryhmästä.

Tutkimusluvan saatuaani minulle ehdotettiin osallistuviksi koulun puolesta rinnakkaisia yhdeksännen luokan ryhmiä. Valmistelin huoltajalupakaavakkeet ja toimitin ne molempien luokkien ryhmänohjaajille. Ryhmänohjaajat jakoivat kaavakkeet kotiin vietäväksi. Liitin huoltajalupakaavakkeeseen vastauslähetyskuoret. Huoltajalupakaavakkeen palautti määräaikaan mennessä yhteensä 14 oppilaan huoltajat, joista 7 oppilasta oli pienryhmästä ja 7 oppilasta oli perusopetusryhmästä. Yhdeltä pienryhmän oppilaan huoltajalta palautui kielteinen tutkimuslupa, muut tutkimusluvut olivat myönteisiä.

Huoltajien tutkimuslupakaavakkeiden palautumisen jälkeen otin yhteyttä molempiin ryhmänohjaajiin ja sovimme tutkimuksen jatkotoimenpiteistä. Sovimme myös ryhmien oppilaanohjaajan kanssa, milloin voin tulla mukaan oppilaanohjauksen luokkaopetustunnille. Toivoin pääseväni tunnille mukaan ennen yhteishaun alkua.

Tutkimuksen ensimmäinen osa

Tutkimuksen ensimmäisen osan, eli kyselyn tein puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla keväällä 2013 peruskoulun koulupäivien aikana.

Pienryhmän oppilaat olivat oman pienryhmäopettajan kanssa miltei joka tunnin, oli pienryhmän oppilaiden kyselyiden ajankohdat helppo sopia ja sovittaa heidän lukujärjestykseen. Näin saimme sovittua jokaiselle nuorelle (6) oman 45 minuuttia kestävä kyselyajan. Kyselyt ajoittuivat 21.3.-2.4.2013 väliselle ajalle. Pienryhmän oppilaiden kohdalla toimin niin, että luin yhden kysymyksen kerrallaan nuorelle, johon nuori vastasi omin sanoin. Kirjoitin itse nuoren vastaukset ylös kysymyksittäin. Toimin näin koska kyseisen luokan oppilaille oli eriasteisia lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä oppimisvaikeuksia.

Toisen ryhmän, eli perusopetusryhmän kyselyiden ajankohdista sopiminen oli vaikeampaa. Kyseinen ryhmä oli oman ryhmänohjaajan kanssa vain tunnin viikossa. Olin sopinut ryhmänohjaajan kanssa ensimmäisen kyselyn pidettäväksi 23.3.2013. Alkuperäinen suunnitelma oli se, että tapaan jokaisen oppilaan henkilökohtaisesti. Päädyin kuitenkin tekemään perusopetusryhmän kyselyn niin, että otin kaikki tutkimukseeni osallistuvat oppilaat (7) kerralla ja pyysin heitä kirjaamaan itse vastaukset kyselylomakkeelle. Yksi nuorista kieltäytyi tuolloin kyselystä, joten kyselyyn vastasi kuusi oppilasta kyseisestä ryhmästä. Kyselyiden ajankohdista sopiminen muiden opettajien kanssa olisi ollut aikaa vievää ja vaikeaa, sillä uuden jakson työjärjestykset eivät olleet tiedossa. Muut opettajat eivät myöskään olleet tietoisia oppilaiden osallistumisesta tutkimukseeni. Kyselyn alussa kävimme oppilaiden kanssa aiheitani läpi sekä katsoimme ensin yhdessä kysymykseni kyselylomakkeesta. Sen jälkeen annoin oppilaille rauhan kirjoittaa vastauksensa ja kehotin heitä tarpeen vaatiessa kysymään tarkennuksia.

Tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyssä kysyin nuorilta peruskoulun antaman ohjauksen näkemyksiä sekä heidän suunnitelmia jatko-opiskeluun liittyen. Kysyin lisäksi nuoren omia ajatuksia heidän tuntiaktiivisuudesta sekä ohjauskeskustelujen aktiivisuudesta, vapaa-ajan ja sosiaalisen median käytöstä, perheen ja ystävien merkityksestä tulevaisuuden suunnittelussa sekä nuoren tulevaisuuden haaveista ja odotuksista sekä pe-loista. (Tutkimuksen ensimmäisen osan kysymykset ovat liitteessä 2.)

Tutkimuksen toinen osa

Tutkimuksen toisen osan toteuttaminen ei ollut helppoa, sillä minulla oli vain huoltajien yhteystiedot, jotka olin pyytänyt jo tutkimuslupaa hakiessani. Lisäksi minulla oli kahden nuoren oma sähköpostiosoite siitä syystä, että heidän huoltajillaan ei ollut sähköpostiosoitetta. Laitoin huoltajille ja kahdelle nuorelle ensimmäisen kerran sähköpostia lokakuun 2013 lopulla, jolloin tarjosin haastatteluajkoja vuoden 2014 tammikuun 3. 4. 9. ja 10 päiville. Ensimmäisessä yhteydenotossa tavoitin 3 huoltajaa sekä yhden nuoren, heidän kanssaan sovimme haastatteluajan. Erityishuomiona mainittakoon se, että yksi nuorista oli sama joka kieltäytyi keväällä osallistumasta ensimmäiseen kyselyyn.

Harmittelin marraskuussa, miksi en pyytänyt suoria yhteistietoja nuorille. Lähetin sähköpostia uudelleen marraskuun 2013 lopulla. Pyysin huoltajia välittämään viestin suoraan nuorelle, jotta voisimme sopia haastattelusta suoraan nuoren kanssa. Tähän viestiin sain yhden huoltajan vastauksen sekä neljän nuoren oman vastauksen ja saimme sovittua heidän kanssaan haastatteluajan.

Tulkitsin kahden yhteydenottoviestin lähettämisen jälkeen, että tutkimuksen toisen osan osallistujiksi eivät halua kaikki. Päädyin lopulta joulun alla siihen, että on kohteliasta lopettaa yhteyden ottaminen, sillä tutkimus perustuu vapaaehtoisuuteen. Näin ollen tutkimuksen toiseen osaan osallistui kahdeksan opiskelijaa. Haastattelun unohti yksi nuori, mutta saimme sovittua hänen kanssaan uuden ajan seuraavalle viikolle. Haastattelin nuorista kuusi Etelä-Savon ammattiopiston tiloissa, yhden pääkirjastossa ja yhdelle tein haastattelun puhelimen avulla.

Tutkimuksen toisen osan haastattelussa kohderyhmän opiskelijoille, kysyin nuorten näkemyksiä opintojen nivelvaiheen onnistumisesta. Haastattelukysymykset liittyivät sekä nykyiseen opiskelupaikkaan, että peruskouluun ja siellä annettuun opintojen nivelvaiheen ohjaukseen. Mitkä olivat heidän mielestään asioita, joilla nuoren siirtymävaihetta voitaisiin vielä paremmin ohjata ja tukea peruskoulun aikana. Miten nuori kokee pärjäävänsä uudessa koulussa ja elämäntilanteessa. Toinen haastattelu tarkasteli myös koulutustakuun näkökulmaan kohdenuorten osalta, miten nuoriso-/koulutustakuu näkyy heidän kohdalla. (Tutkimuksen toisen osan haastattelukysymykset ovat liitteessä 3.)

Tutkimusaineistoni koostuu näin ollen kahdesta erillisestä aineistosta, jotka ovat tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyjen ja tutkimuksen toisen osan haastattelujen aineistot. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelujen jälkeen on vuorossa aineiston litterointi, eli aineiston saattaminen kirjalliseen muotoon sekä aineiston analysointi. Tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyjen aineisto oli valmiiksi kirjoitetussa muodossa, joten erillistä litterointia ei ollut tarpeen tehdä. Tutkimuksen toisen osan haastattelujen nauhat kirjoitin puhtaaksi sana sanalta, tein litteroinnin koko aineistosta.

5.5 Tutkimusaineistojen analyysi

Aineiston keruun jälkeen lähdetään tutkimaan ja analysoimaan aineistoa. Aineiston analyysiin lähdettäessä on päätettävä, mitä aineistosta analysoidaan. Tuomen & Sarajärven (2009) mukaan on varauduttava kiinnostaviin aiheisiin, joita ei välttämättä osannut etukäteen odottaa. On siis tärkeää pitää mielessä tutkimuskysymykset, sekä rajattava aiheet, joita lähdetään tarkemmin analysoimaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 92.)

Laadullisen aineiston analyysiin on kolme erilaista lähestymistapaa, kuten aineistolähtöinen-, teorialähtöinen- sekä teoriaohjaava/teoriasidonnainen lähestymistapa. Aineistolähtöisen analyysin teoria rakentuu aineistosta käsin. Teorialähtöistä analyysia ohjaa teoreettinen viitekehys. Laadullisen aineiston analyysi on usein sisältöanalyysi, jota voidaan pitää teoreettisena suunnannäyttäjänä erilaisille analyysikokonaisuuksille. Tällaisessa analyysissa kyse on kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysista. Sisältöanalyysi voi olla myös yksittäinen metodi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-100.) Analyysimenetelmän valinnan jälkeen on vielä tehtävä päätös, miten aineistoa lähestytään. Aineistosta valitaan esiin nousevat teemat. Tätä vaihetta aineistoanalyysissa kutsutaan teemoitteluksi, jolloin aineisto luokitellaan ja järjestetään esiin nousevien teemojen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Aineiston analyysia tehdessä aineistoa pyritään tiivistämään ilman, että aineistosta katoaa tärkeää informaatiota tutkittavasta aiheesta.

Tämän tutkimuksen analyysimenetelmäksi soveltui parhaiten teoriaohjaava analyysimenetelmä. Nuorten kokemuksille perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheesta on annettava riittävä sanallinen vapaus, jotta saadaan todelliset nuorten ajatukset nivelvaiheen tematiikasta kuuluksi. Toisaalta samanaikaisesti on tärkeää verrata nivelvaiheen tematiikkaa teoreettiseen viitekehykseen, jotta tulokset ovat verrattavissa laajempaan

kokonaisuuteen. Lähdin aineistoanalyysissä liikkeelle siitä, että luin useaan otteeseen sekä ensimmäisen kyselyn että toisen haastattelukerran aineistoja. En tehnyt vielä ensimmäisessä lukuvaiheessa merkintöjä tulosteisiin. Seuraavilla kerroilla lähdin tekemään merkintöjä tulosteisiin, jolloin teemahaastattelun teemojen mukaisesti muodostui jäsenitys myös aineistoon. Lähdin analyysissä teemojen jälkeen vielä hakemaan yhteneviä ja poikkeavia asioita nuorten esille tuomista asioista. Pohdin moneen otteeseen, mitkä ovat poikkeavia aineistosta nousevia näkökulmia, jotka erityisesti haluan tutkijana aineistosta nostaa varsinaisten teemojen lisäksi. Leikkasin tulosteista erilleen haastateltavien ajatuksia ja liimasin ne uudelleen isommille papereille. Käsittelin aineistoa teemojen mukaisesti ja jokaisen teeman alle muodostui teemaan sisältyviä alateemoja. Pääteemoja muodostui lopulta neljä, jotka käsittelevät nuorten kokemuksia nivelvaiheen ohjauksesta.

Esittelen kappaleessa kuusi (6) tutkimustulokset pääteemoittain ja tulosten raportoinnin niin, että tutkimustulokset etenevät kronologisessa järjestyksessä peruskoulun kokemuksista opintojen nivelvaiheeseen ja toisen asteen alkuvaiheen kokemuksiin.

Poimin aineistosta suoria lainauksia, joiden avulla voin myös perustella tekemiäni tulintoja. Suorat lainaukset ovat pääsääntöisesti tutkimuksen toisen osan haastattelun aineistosta, sillä ne kuvaavat parhaiten nuorten kokemuksia nivelvaiheesta. Ilmaisen tutkimusaineistojen eron suorissa lainauksissa kirjannumeroyhdistelmällä A1 (ensimmäinen kysely) ja A2 (toinen haastattelu).

Koodasin ensimmäisen kyselyn ja toisen haastattelun sitaatit niin, että nuoren nimen tilalla toistuu vain H1 (poika), H2 (poika), H3 (poika), H4 (poika), H5 (tyttö), H6 (tyttö), H7 (tyttö) ja H8 (tyttö). Pohjatiedoksi mainittakoon myös, että toiseen haastatteluun osallistuneista kahdeksasta nuoresta viisi opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa (H1, H2, H3, H5 & H8), kaksi suorittaa vuoden mittaista lisäopetusta (H4 & H7) sekä yksi opiskelee lukiossa (H6).

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Nuorten kokemuksia ohjauksesta 9.luokalla

Nuorten kokemuksia ohjauksesta 9.luokalla on pääteemoista laajin. Ensimmäiseen ala-temaan sisältyvät nuoren kokemukset peruskoulun aikaisesta luokkamuotoisesta- ja henkilökohtaisesta oppilaan ohjauksesta sekä muusta nuoren saamasta ohjauksesta.

Nuoret olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä siihen, että luokkaopetustunteja oli yhdeksännen luokan aikana riittävästi, eivätkä he kaivanneet niitä lisää. Nuoret kuvasivat, mitkä tunneilla käydyistä asioista heidän mielestään olivat mielenkiintoisia ja jälkikäteen mietittynä hyödyllisiä. Nuorten mukaan hyödyllisiä asioita olivat erilaisiin koulutusaloihin tutustuminen sekä toisen asteen oppilaitoksien tutoropiskelijoiden kertomukset eri aloista sekä mahdollisten toisen asteen oppilaitosten pääsykokeista puhuminen.

A2, H5 (tyttö): ”siellä oli kertomassa niistä erilaisista aloista ja pääsykokeista, ni niistä sai tosi hyvin irti”

Oppilaanohjauksen tunteja havainnoidessani kiinnitin huomion kysymysten määrään, joita nuorilla oli juuri ennen yhteishakua. Nuorilla oli vielä yllättävän paljon avoimia kysymyksiä oppilaanohjaajalle, vaikka yhteishaku oli tarkoitus tehdä seuraavalla viikolla. Tunnilla nuoret osallistuivat aktiivisesti keskusteluun, sekä puhuivat avoimesti omista kysymyksistään yhteishakuun liittyen muiden oppilaiden läsnä ollessa. Yksi nuorista kuitenkin kuvasi haastattelussa oppilaanohjauksen riittämättömyyttä juuri ennen yhteishakua seuraavaan tapaan.

A1, H7 (tyttö); ”se oli kuitenkin ihan ennen yhteishakua. Ni mun mielestä niit pitäis olla siinä vaiheessa paljon enemmän.”

Kaikki nuorten kokemukset luokkamuotoisesta oppilaanohjauksesta eivät olleet positiivisia tai myönteisiä. Nuoret kokivat tunnit jossain määrin negatiivisiksi tai hyödyttömiksi, jos aihe ei ollut hänelle itselle kiinnostava tai omaan koulutusvalintaan liittyen ylipäättään aiheellinen.

A2, H2 (poika); ”missä niiku höpötettii jostai jonkun muun alan jutuista mikä ei niiku hirveesti kiinostanu sit se oli vähä niiku semmonen miss leading.”

Nuoret eivät myöskään saaneet omien sanojensa mukaan tuntien sisällöistä riittävästi tietoa erilaisista jatko-opiskelun vaihtoehdoista. Nuorten puheissa toistui myös epävarmuus uuden koulun käytänteistä sekä siitä, millaista opiskelu toisen asteen oppilaitoksessa todellisuudessa on.

A2, H6 (tyttö); ”ei oikeestaan jääny niiku mitään kätee että just kavereiden kanssa mietittiin ku aika monet kaverit tuli lukioon ni mietittiin just et jos ei niiku tietäis yhtään mitään niin ois niiku tosi vaikee niitte opotuntien tai niistä ois vaikee saaha mitään irti että mitä sit haluais ruveta lukemaan.”

Nuorten kokemukset henkilökohtaisesta oppilaanohjauksesta olivat saman sävyisiä kuin luokkaopetuksen kokemuksissa. Peruskoulun vakituinen oppilaanohjaaja oli haastatellut oppilaat yhdeksännen luokan syyslukukaudella. Oppilaanohjaajan tilalle tuli kevätlukukaudeksi sijainen, mutta nuoret kokivat kuitenkin, että sijaisen mukaan tulo ei vaikuttanut ohjaukseen millään tavalla. Nuoret sanoivat tavanneensa oppilaanohjaajaa henkilökohtaisessa keskustelussa yhdeksännen luokan aikana yhden kerran. Nuoret analysoivat henkilökohtaista oppilaanohjauksen riittävyttä ja tasapuolisuutta riittämättömäksi.

A2, H8 (tyttö); No vähän, että jos siulla on ongelmia niin tee itse asialle jotain, että niiku kaikille samat jutut annetaan, mutta jos joku haluaa erikoiskohtelua ni sit pitää niiku ite vaatia sitä.

Nuoria puhutti myös loppuvaiheen oppilaanohjauksen tuntien sisältö suhteessa omiin koulutusvalintoihin. Lukioon suuntautuva nuori jäi myös kaipaamaan henkilökohtaista ohjausta lukion kurssivalintoihin liittyen. Kurssivalinnat koetaan haasteellisena, vaikka ensimmäisen vuoden aikana valtaosa on pakollisia kursseja. Muutos kuitenkin peruskoulun työjärjestyksiin liittyen on suurehko, sillä lukiossa nuori rakentaa oman työjärjestyksensä kurssivalintojen mukaan.

Luokkamuotoisen ja henkilökohtaisen oppilaanohjaajan antaman ohjauksen lisäksi nuoria ohjaa yläasteella myös muut henkilökuntaan kuuluvat aikuiset sekä koulun ulkopuoliset ohjausalan ammattilaiset. Vain muutama nuori oli tavannut peruskoulun aikana kuraattoria tai psykologia. Nuorten mukaan ohjausta antoi heille peruskoulun aikana ryhmänohjaaja, koulunkäyntiavustajat, erityisopettajat sekä terveydenhoitaja. Osa nuorista oli saanut tukiopetusta erityisopettajalta. Erityisopettajan kanssa tukiopetuksen yhteydessä nuoret olivat keskustelleet myös tulevista koulutusvalinnoista. Nuorten mukaan yksittäisten aineen opettajien kertomuksen muun muassa omasta opiskelusta olivat mielenkiintoisia ja kannustavia. Pienryhmän ryhmänohjaajan ryhmänohjaus koettiin hyödylliseksi jatko-opiskeluun pohjautuen. Perusopetusryhmän ryhmänohjaaja tapasi omaa ryhmäänsä kerran viikossa ryhmänohjaajan vartissa, eli vain lyhyen aikaa. Nuoret kokivatkin, että heidän kohdallaan ryhmänohjaajan panos ohjauksessa oli pieni tai mitään sanomaton.

A2, H6 (tyttö); no meidän ryhmänohjaaja ei kyllä mun mielestä antanu millään tavalla meille minkään näköstä niinkun tukea tai ohjausta

Puhuttaessa ohjauksen riittävydestä nuoren kokemana, nousi aineistosta esille koulun henkilökuntaan kuuluvien aikuisten aika, riittävyys sekä tavoitettavuus. Oppilaanohjaajan lisäksi nuoret tapaavat henkilökohtaisesti peruskoulun aikana muun muassa terveydenhoitajaa erilaisten terveystarkastusten sekä sairauksien puitteissa. Terveydenhoitaja ohjaa nuoria jatko-opiskeluun liittyen muun muassa ammatin valintaan liittyvien rajoitteiden, kuten allergioiden yms. puitteissa.

A1, H6 (tyttö); ”terveyden hoitaja tietysti aikapaljo kyselee kaikenlaista että onko tulevaisuuden suunnitelmia ja tommosta mutta sitäkin sitte suhteessa aika vähän että jos jollain oikeesti on ongelmia ni ei kyllä varmaan tuu esille siellä”

Muutamalla nuorella oli myös kontakteja kaupungin nuorisopsykiatriaan syystä tai toisesta. Nuori saattoi jopa kokea nuorisopsykiatrian ohjauksen itselleen hyödyllisemmäksi myös jatko-opiskelua silmälläpitäen. Nuoren kontaktissa nuorisopsykiatriaan rakentuu luottamuksellinen suhde, koska nuori tapaa ohjaajaa muutamia kertoja viikossa.

A2, H7 (tyttö) ”mä kävin siellä kaks kertaa viikossa, et siellä itseasiassa niiku sain kuulla just tosta koulusta ja sen kans käytiin kattoon sitä lukioo, et se oli tosi semmosta että enemmän se teki mulle niitä opohommia kun koulun opo”.

A2, Minä: ”et sellasta henkilökohtasempaa”?

A2, H7 (tyttö): ”nii”

Nuoret kokivat hyödyllisinä myös koulunkäyntiavustajien ohjauksen jatko-opiskeluun liittyen. Nuoret olivat käyneet keskusteluja koulunkäyntiavustajan kanssa erilaisista koulutusaloista ja niiden vaatimuksista. Koulunkäyntiavustajalla on keskeinen rooli nuoren koulupäivässä, avustaja on usein helposti lähestyttävä ja avustaja voi tuntea nuoret jopa opettajaa paremmin. Kyseisessä peruskoulussa ei ole omaa koulunuorisotyöntekijää, mutta kaupungin nuorisotyöntekijät vierailevat koululla säännöllisesti. Nuoret eivät kuitenkaan olleet tavanneet nuoriso-ohjaajia henkilökohtaisesti, eivätkä omien sanojen mukaan osallistuneet nuorisotalon toimintaan eikä muiden nuorisoalan toimijoiden toimintaan juuri lainkaan.

Tulevaisuuden suunnittelussa ja siihen liittyvässä ohjauksessa on myös pitkälle merkitystä nuoren omalla aktiivisuudella ja kiinnostuksella omaa tulevaisuutta suunniteltaessa. Nuoret hakivat vain vähän itse tietoja jatko-opiskelupaikoista esimerkiksi internetin kautta, erityisesti jos koulutusvalinta oli ilmeinen. Toisaalta nuori voi hakea tukea valintoihinsa Te-toimiston ammatinvalinta psykologilta, kuten yksi kohderyhmän nuorista teki.

Huhtalan ja Liljan (2008) mukaan maakunnilla tulisi olla suunnitelma, jossa esitellään paikallista koulutusta sekä laaja-alaisesti erilaisia aloja. Koulutusten sekä alojen tietoja voitaisiin esitellä esimerkiksi internetsivustolla, joka palvelisi nuoria sekä oppilaan ohjaajia. Laajan koulutustarjonnan esittely on yksittäiselle oppilaan ohjaajalle käytännössä mahdoton tehtävä. (Huhtala & Lilja 2008, 80.)

Jatko-opiskelua suunniteltaessa keskeisessä roolissa ovat myös nuorten huoltajat. Nuorten mukaan huoltajilla oli odotuksia oman lapsen jatko-opiskeluun liittyen, mutta valtaosan mukaan huoltajat antoivat nuoren tehdä itsenäisen päätöksen koulutusvalintaan. Nuorten puheissa näkyi huoltajien huoli niiden nuorten kohdalla, jotka olivat vaihtamassa paikkakuntaa opiskelun takia. Huoltajille ei järjestetty koulun puolesta jatko-

opiskeluun liittyvää erillistä infotilaisuutta, vaan jatko-opiskelua käsiteltiin yleisessä vanhempain illassa.

A2, Minä; ”oliks siun huoltajat aktiivisesti suunnittelemassa siun tulevaa jatko-opiskelua?”

A2, H5 (tyttö); No ei oikeestaan mä vaan sanoin äitille että mihin oon hakenu ja äiti vaan sano että okei kun vaan alkuun pääset ni kyllä me siitä keskusteltiin että mitä jos lähen toiselle paikkakunnalle opiskelemaan ni mitä siitä sitte seuraa ja ei ne ollu oikeestaan mitenkään vastaan ja ei ne sanonu että tonne et kyllä saa lähtee kyllä ne kannusti”

Huhtalan ja Liljan (2008) mukaan huoltajien koulutustaustalla ja mielipiteillä on vaikutusta nuorten tekemiin valintoihin. Nuorten kotitaustoilla voi olla vaikutusta myös nuorten syrjäytymiseen koulutuksesta, perheen kohdatessa ongelmia auttaminen ja tukeminen jäävät vähäisiksi. (Huhtala & Lilja 2008, 34-36.)

Nuoret kokivat oppilaanohjauksen luokkaopetustunnit kaiken kaikkiaan mukaviksi, mutta kokemukset oppilaanohjauksen ja muun ohjauksen hyödyistä jatko-opiskeluun liittyen olivat kohdejoukon mukaan pienehköjä. Ensimmäisen haastattelun aikana nuoret olivat aktiivisia ja avoimia keskustelemaan, mutta melkein kaikista nuorista paistoi läpi eräänlainen kyllästymisen peruskoulussa olemiseen.

Nuoren peruskoulukokemukset opintojen nivelvaiheessa toiseen alateemaan sisältyvät nuoren kokemukset työelämään tutustumisesta, tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntämisestä peruskoulun ohjauksessa sekä väylistä, joista nuoret kokivat saaneensa parhaiten tietoa jatko-opiskeluun liittyen.

Työelämään tutustumisen tavoitteena on että nuori pääsee tutustumaan ammattiin johon haluaisi kouluttautua mutta myös hakemaan ideoita ammatinvalintaan. Nuorten kokemukset yhdeksännen luokan TET-jaksosta olivat kuitenkin enemmän negatiivisia kuin positiivisia.

A2, H2 (poika); ”tykkäisin olla mut sitte siellä oli vähän semmonen niiku semmonen semmonen jotenkin siitä puuttu jotain jota mie en osaa sanoa mitä puuttu”

Negatiivinen sävy nuorten kokemuksiin tuli pääasiassa siitä syystä, että harmittavan usein nuori oli jäänyt ilman mielekästä TET-paikkaa tai alaa joka vastaa todellisuudessa sitä mihin nuori haluaa kouluttautua. Paikan etsiminen on nuoren omalla vastuulla ja monet sanoivatkin saaneen paikan sellaisesta yrityksestä, joka ei liittynyt omiin koulutussuunnitelmiin. TET-paikan hankinnassa ”nopeat syövät hitaat”, joten nuori saattoi jäädä ilman mielekästä paikkaa vain siitä syystä, että oli liian myöhään liikkeellä. Paikan valitsemisessa oli myös mietitty sen mielekkyyttä ja asioita, joita nuori pääsisi TET-jakson aikana tekemään.

A2, H5 (tyttö); ”no kun mä en saanu oikeestaan mistään muusta paikkaa ku meit oli koko koulu samaan aikaan tetissä nii sitte sai aika huonosti enää niitä paikkoja siinä vaiheessa, mut jos oisin niihin aloille mennä ni ois niistä varmasti saanu hyödyllistä tietoa.”

Nykymuotoinen työelämään tutustuminen on saanut kritiikkiä nuorilta myös valtakunnallisesti. Nuorten mukaan on turhauttavaa olla työelämätutustumisessa, jos joutuu tekemään vain ”hanttihommia”, eikä saa riittävästi kokemusta oikeasta työstä. (Blom ym. 2005, 67.)

Nuoret pohtivat tietokoneen käyttöä opetuksessa ja ohjauksessa peruskoulun aikana. Nuoret olivat yleisesti sitä mieltä, että tietokonetta ja internetiä hyödynnettiin peruskoulun opetuksessa vain vähän tai ei juuri lainkaan.

A2, H3 (poika); ”no peruskoulussa sitä ei käytetty oikeestaan ollenkaan mutta nyt tänä vuonna täällä (ammattillinen koulutus) ollaan aikapaljon tehty netin kautta.”

Tietokoneen käyttö peruskoulun opetuksessa ja ohjauksessa on eräänlaisessa ristiriidassa sen kanssa, miten paljon nuoret käyttävät tietokonetta, puhelinta tai iPadia vapaa-ajallaan. Ensimmäisen haastattelun analyysistä nousee esille se, että nuoret käyttävät koneita vapaa-ajallaan tunnista kahdeksaan tuntiin päivässä. Käyttö on esimerkiksi pelaamista, kavereiden kanssa keskustelua, musiikin kuuntelua tai elokuvien ja sarjojen katsomista. Tietokoneen tai iPadin hyödyntäminen tiedonhakuun on kuitenkin vähäistä

niin peruskoulussa kuin vapaa-ajallakin. Kysymys on myös nuoren omasta aktiivisuudesta erityisesti vapaa-ajalla etsiä vaikkapa jatko-opiskeluun liittyviä tietoja internetin avulla.

A2, Minä; ”oisko tietotekniikkaa voinu käyttää enemmän siihen tiedonhakuun?”

A2, H4 (poika); ”ehkä”

A2, Minä; ”mites tuolla uudessa koulussa onks teilla iPadeja tai muita?”

A2, H4 (poika); ”kyllä me joskus käytetään iPadeja ja joskus koneita, netti tehtäviä”

A2, Minä; ”eli siel on enemmän ku oli peruskoulussa?”

A2, H4 (poika); ”joo”

Rantakangas (2009) mainitsee tutkimuksessaan, että toisen asteen oppilaitokset siirtävät tietotekniikan yleistymisen takia materiaalia ja oppaita verkkoon. Tietotekniikan käyttö nähdään kuitenkin negatiivisena, sillä verkon käyttö on lisännyt opettajien ja oppilaanohjaajien työtä, sillä kaikki nuoret eivät oletuksista huolimatta osaa käyttää tietokonetta ja internetiä tiedonlähteen. (Rantakangas 2009, 32.)

Ristiriidassa tietokoneen käyttöön on myös se, että kysyttäessä nuorelta mitkä olivat väyliä joista hän sai eniten tietoa, nousee esille internetistä etsitty tieto. Näissä tapauksissa internetiä oli käytetty tiedonlähteenä vapaa-ajalla. Nuoret kokivat saavansa tietoa ammasteista ja jatko-opiskelusta enemmän tutuilta ja läheisiltä kuin koulun oppilaanohjauksesta. Tiedon koettiin olevan enemmän todellista, kun sen kertoi esimerkiksi ystävä tai läheinen oppilaanohjaajan sijaan.

A2, Minä: ”no mitkä oli väyliä mistä sie sait parhaiten tietoa jatko-opiskeluun liittyen?”

A2, H6 (tyttö): ”... no koulusta opinto-ohjaajalta jonkun verran mut sitte aikapaljon tutuilta tai niiltä kuulee ehkä just niiku oikeita kokemuksia tai tietenkkin ne on mielipiteitä mutta ehkä sellasta että millaista siellä (koulussa) on oikeesti.”

Toinen aste järjestää Etelä-Savon alueella koulutuksiin tutustumisia yhdeksännen luokan oppilaille ennen yhteishakua. Nuoret kuitenkin kokivat tutustumisen olevan hyödytön, jos tutustumisala ei ollut nuoren omana hakutoiveena. Nuorelle on jännittävää mennä tutustumaan toisen asteen oppilaitokseen yksin, joten alojen tutustuminen valittiin pitkälle sen mukaan mihin kaverit olivat menossa tutustumaan.

A2, H8 (tyttö); ”me kierrettiin lukioon ja amikseen tutustumassa mut mä en valinni sillan tätät alaa koska tyylää kaverit meni jonnekin ni en halua mennä yksin.”

Kuten havainnoista käy ilmi, varsinaisella oppilaanohjauksella on loppujen lopuksi vain pieni rooli nuoren koulutusvalintaa suunniteltaessa. Koulutusvalintoihin vaikuttavat oppilaan ohjauksen lisäksi myös koulun henkilökuntaan kuuluvien aikuisten antama ohjaus ja tuki, nuoren huoltajien kanssa käyty keskustelu erilaisista koulutusvaihtoehdoista sekä sisarusten ja ennen kaikkea ystävien kokemukset koulutuksista. Nuoret eivät saaneet toivomaansa tukea koulutusvalintoihinsa työelämään tutustumisesta, sillä useiden kohdalla yhdeksännen luokan TET-paikat eivät vastanneet nuorten jatko-opiskelupaikkaa tai ammattialaa. Suhteessa siihen, miten paljon nuoret käyttävät internetiä nykypäivänä, käyttivät he sitä jatko-opiskeluun liittyen vähän tai ei lainkaan.

Havainnot oppilaanohjauksen kokemuksista ovat yhteneviä Rantakankaan (2009) tutkimukseen. Hänen mukaan peruskoulun aikana oppilaanohjauksen luokkaopetuksessa nuoret saivat tietoa pääasiassa koulutusmahdollisuuksista ja työelämästä, ne eivät lisänneet heidän itseluottamustaan tai auttaneet heidän oppimistaan. Rantakankaan tutkimuksesta nousee esille myös se, että opiskelijat pitivät työelämään tutustumista ja ammatin hankkimista tärkeänä ja toivoivat työelämä tietouden lisäämistä peruskouluun. Lisäksi Rantakankaan tuloksissa mainitaan, että työelämä tietouden integrointia tulisi tehostaa muihin oppitunteihin, sekä ura- ja ammatinvalinnanohjausta tulisi tehostaa sekä painottaa sen tärkeyttä. Erityisesti tytöt kaipasivat enemmän henkilökohtaista ohjausta ja tukea muun muassa omasta kehittymisestään. (Rantakangas 2009, 118-119.)

6.2 Nuorten kokemuksia koulutusten nivelvaiheessa

Nuorten kokemuksia koulutusten nivelvaiheessa, on pääteemoista toiseksi laajin. Toisen pääteeman alateemat liittyvät nuoren henkilökohtaisiin kokemuksiin peruskoulun päättövaiheesta sekä koulutusten väliseen aikaan sijoittuvasta kesäajasta.

Lähdin liikkeelle opintojen nivelvaiheen käsittelyssä nuorten kanssa siitä, mitkä olivat asioita jotka tulevassa opintojen nivelvaiheessa ja uuteen kouluun siirtymisessä askarrutti tai pelotti. Nuorten mukaan varsinainen yhdeksännen luokan kevät ja siihen liittyvät yhteishaku sekä toisen asteen valintakokeet eivät olleet jännittäviä tai vaikeita.

A2, Minä; ”jos sie mietit sitä ysi luokkaa niin mitkä asiat oli sellaisia mitkä askarrutti tai jännitti tai jopa pelotti siinä uuteen kouluun siirtymisessä?”

A2, H2 (poika); ”no se oli vissii vaan semmonen hetkellinen että ku oli se valinta koe (yhteishaku) ja mitä tehdä ja mikä on kellonaika onko paikalla ja onko oikee huone”

A2, Minä; joo no miten se siun mielest suju kaiken kaikkiaan just se yhteishaku ja sitte ootettii niitä tuloksia ja...

A2, H2 (poika); ”no miusta se yhteishaku oli ehkä se helpoin vaihe tässä koko hommassa.”

Nuoret kokivat yhteishaun helpoksi, sillä heitä ohjattiin ja neuvottiin peruskoulun puolesta. Yhteishaku suoritettiin luokassa niin, että paikalla oli oppilaan ohjaaja sekä koulunkäynnin ohjaaja. Nuoret olivat myös päässeet harjoittelemaan hakupalvelun käyttöä demo-versiolla ennen varsinaista yhteishakua.

Kaikki nuoret, jotka osallistuivat ensimmäiseen kyselyyn, hakivat yhteishaussa koulutuksiin. Lukioon hakeutuvat nuoret käyttivät yhtä tai kahta hakuvaihtoehtoa ja ammatilliseen koulutukseen hakeutuvat puolestaan käyttivät kolmesta viiteen hakuvaihtoehtoa. Nuorten mukaan koulutusvalintaan vaikuttivat kiinnostus kyseisiä ammatteja kohtaan, keskiarvo, koulutuksen sijainti samassa kaupungissa sekä haaveet tulevaisuuden ammateista.

Ammatillisen koulutuksen mielikuvatutkimuksen (2007) mukaan ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla tai ammatillisesta koulutuksesta kiinnostuneilla ovat selkeät ammatilliset tavoitteet. Tärkein kriteeri opiskelupaikkaa valittaessa on itseä kiinnostava ala, jota piti tärkeänä 95 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ja 94 prosenttia ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista. Ammatillisessa koulutuksessa olevilla on kova halu työelämään, sillä neljä viidestä piti työtä kiinnostavampana kuin opiskelua. (Ammatillisen koulutuksen mielikuvatutkimus 2007)

Yhteishakuun liittyen haasteellisemmaksi koettiin kesäaikaan liittyvät asiat, kuten valintatulosten julkaisu sekä mahdollinen lisähaku. Siirtymäaika on nuorelle uutta ja osin itsenäistä aikaa, jolloin odotetaan toisen asteen koulujen valintatuloksia. Tulokset koulutusvalinnoista tulevat vasta kesäkuussa, joten oppilaat ovat jo pois peruskoulusta siinä vaiheessa. Siirtymäaika oli epävarmaa ja jännittävää myös nuorille, joille toisen asteen oppilaitokseen pääseminen on keskiarvon perusteella varmaa. Jännitystä ja epävarmuutta lisää se, että kesäaikana nuori on ulkopuolella peruskoulun ohjauspalveluista sekä toisen asteen ohjauksesta. Tytöt kuvailivat poikia enemmän nivelvaihetta jännittäväksi tai pelottavaksi. Siirtymävaiheessa korostuukin nuoren oma aktiivisuus sekä huoltajien kiinnostus nuoren tilanteesta. Valinnoissa voi joskus, mutta erittäin harvoin käydä virheitä. Niin oli päässyt käymään yhden kohderyhmän nuoren kohdalla.

A2, H3 (poika); ”alukshan miulle tuli ne kirjeet että mie en oo saanu paikkaa”

A2, Minä; ”okei?”

A2, H3 (poika); ”sit oli vielä alan(ensimmäisen hakutoive) kohalla että en ollut osallistunu niihin pääsykokeisiin

A2, Minä; ”vaikka olit kuitenkin?”

A2, H3 (poika); ”nii sit mie soitin sinne että täs on nyt vissiin sattunu joku virhe ni sitten ne etti ne laput ja soitti vähän ajan päästä takaisin että sain sen paikan”

A2, Minä; ”okei eli sie tavallaan niiku tipahdit virheestä ulkopuolelle, no tosi hyvä että sie olet ollut ite aktiivinen siinä!”

Yhteishaun valintatulosten saapuminen voi olla nuorelle myös pettymyksen aikaa. Nuorelle voi käydä myös niin, että hän jää yhteishaussa ilman toisen asteen koulutuspaikkaa, jolloin nuoren on aktiivisesti itse esimerkiksi huoltajien kanssa lähdettävä miettimään muita vaihtoehtoja. Suunnitelmiin, jotka ovat olleet pitkään mielessä, voi tulla isojakin muutoksia siirtymävaiheessa valintatulosten ilmestymisen jälkeen.

A2, H7 (tyttö); ”niin no olihan se aluks ihan hirveetä ku mä olin ihan suunnitellu et meen sinne lukioon ja mä ajattelin et mun keskiarvo riittää ja sillee ei mitään mut sit ku vaihtukin äkkiä ja tuli ihan vasta niinku ihan lopussa vast toi koulu juttukin ni siin oli hirveesti kaikkee häslinkii, ei oikein tienny et mitä tekee.”

Kasurisen (2004) mukaan peruskoulusta toiselle asteelle siirtyminen on kriittinen kohta nuoren opintopolulla, erityisesti jos ohjausta ei ole saatavilla kesäaikana riittävästi. Koulutuksen nivelvaiheen ohjauksessa tarvitaan systemaattista suunnittelua eri koulustasteiden kesken, eli miten ohjaustyötä toteutetaan ja ketkä ohjausta antavat. (Kasurinen 2004, 48-51,.) Pirttiniemi (2005, 36) kutsuu tätä ohjauksen katvealuetta ”ohjauksen mustaksi aukoksi”.

Kesäaikaan liittyy myös koulutuspaikan vastaanottaminen ja toisten nuorten kohdalla nivelvaiheen jännitykseen liittyy myös isompia asioita, kuten muuttaminen pois lapsuuden kodista vieraalle paikkakunnalle. Tilanne toiselle paikkakunnalle muuttamiseen voi tulla nopeassakin aikataulussa, jos nuori ei ota yhteishaun koulutuspaikkaa vastaan.

A2, Minä; ”no miten se siun omasta mielestä siun kohdalla sitten se nivelvaihe sujui? Ku sie teit sen valinnan että et otakaan sitä yhteishaku paikkaa vastaan.”

A2, H5 (tyttö); ”olihan se aika jännä silleen että sie lähet mylläämään ja muuttamaa koko siun elämää että lähet pois kotoonta ja et sillee että olihan se aika mielenkiintosta mutta sitte siihen niiku tottu että et ookkaan enää Mikkelissä vaan toisella paikkakunnalla ja et nää ketään tuttuja siellä ja tommosta”

Nivelvaiheeseen liittyy osaltaan uuden oppilaitoksen käytänteisiin tutustuminen sekä toisen asteen kustannukset jotka alavalinnasta riippuen voivat olla suuria. Nuoret kokivat saaneensa tietoa toisen asteen kustannuksista parhaiten vasta valintakirjeestä sekä toisen asteen alkaessa uudesta oppilaitoksesta.

A2, Minä; ”sait sie yläasteella riittävästi tietoa toisen asteen koulutuksen kustannuksista?”

A2, H5 (tyttö); ”sen verran sai tietoa että kirjoja pitää ostaa ja jonkin verran että pitää ostaa se työpuku mut ei oikeestaan mistään muista kustannuksista”

Nivelvaiheen kustannuksiin liittyy myös toisen asteen valintakokeiden maksullisuus. Nuori saattoi jättää osallistumatta toisen asteen oppilaitoksen pääsykokeisiin, koska pääsykokeet olivat maksullisia. Nuoren tehdessä valinnan olla osallistumatta pääsykokeisiin, hän jää samalla yhteishaussa ilman hakupisteitä ko. alaan, jonka seurauksena nuori voi jäädä kokonaan koulutuksen ulkopuolelle yhteishaussa.

A2, Minä; ”pääsit sie niihin pääsykokeisiin jonne sie hait yhteishaussa?”

A2, H7 (tyttö); ”siis joo oisin päässy en sinne lukioon mutta sinne matkailupuoleen ja vapaa-ajanohjaaks, mut en mä sit menny ku ne oli maksullisia ne kokeet siellä ja eiku haastattelu ja koe”

Nuoret pohtivat myös yhteishaussa tehtävää valintaa, eli mitä jos ei pääse opiskelemaan minnekään tai ylipäätään omaa päätöstä jatko-opiskelupaikasta, jos ala tuntui nuoresta epävarmalta tai jos keskiarvo oli liian alhainen. Nuoret kuvailivatkin lukion tai lisäopetuksen antavan lisääaikaa, mutta millainen lisääika sitten on riittävä. Lisäopetuksessa oleva nuori kertoi toisessa haastattelussa tammikuun 2014 alussa olevan edelleen epävarma, minne haluaa yhteishaussa hakea. Ongelmana ovat sekä nuoren oma selkeytymätön koulutustoive että tarjolla olevat alueelliset koulutusmahdollisuudet. Kiinnostavaa alaa tarjoavaa oppilaitosta ei ole omalla alueella, eikä nuori ole valmis muuttamaan toiselle paikkakunnalle.

Opintojen nivelvaiheessa korostuu nuoren itsenäistyminen, oma aktiivisuus sekä vastuun ottaminen omista valinnoistaan. Aineistosta nousee kuitenkin yksi erityisen harmillinen tapaus nivelvaiheen kokemuksissa. koulukiusaaminen, jolla voi olla vaikutuksia nuoren koulupaikan valintaan sekä tulevaisuuteen ylipäätään.

A2, H5 (tyttö); Mikkelin Soteen pääsin, mutta en halunnu mennä sinne ku siellä oli niillä listoilla niin paljon niitä, jotka oli kiusannu aikasemmin ni en sitte halunnu mennä sinne.”

Tässä tapauksessa nuori päätyi siihen, että jätti ottamatta yhteishaussa paikan vastaan ja haki uudelleen kesän täydennyshaussa toiseen oppilaitokseen. Koulukiusaamisesta on käytetty myös käsitettä väkivalta. Kiilakosken (2012) mukaan kiusaaminen vaikuttaa laajasti nuoren koulukokemuksiin. Kiusaamisen rinnalla tunnetaan myös käsite kouluväkivalta, joka tuo mukaan valtautottavuuden, kuten väkivalta rakenteina, tekoina ja prosesseina alistaa toista ja ehkäisee häntä toteuttamasta mahdollisuuksiaan. (Kiilakoski 2012, 44.) Kivelä & Ahola (2007, 40) mainitsevat, että kiusaamiseen tulisi etsiä vastausta nuorten ja koulun vuorovaikutuksesta.

Peruskoulusta toiselle asteelle siirtymä, eli opintojen nivelvaihe nuoren opintopolulla on nopeatempoinen. Toisen asteen koulutukseen siirrytään pääsääntöisesti samana vuonna, kun peruskoulu päättyy. Osa nuorista tarvitsee kuitenkin muita enemmän tuki-toimia myös nivelvaiheen ohjaukseen, näiden nuorten kohdalla omatoimisuus ja aktiivisuus omia valintoja kohtaan ovat usein hieman heikompa. Onnistumisen kokemukset ruokkivat nuorten motivaatiota. Yhteishaussa onnistuminen ja ensimmäiseen hakutoiveeseen pääseminen lisäävät opiskelumotivaatiota toisen asteen oppilaitoksessa.

Nuorten kokemuksen nivelvaiheesta ovat osittain yhteneväisiä Rantakankaan (2009) tutkimuksen kanssa. Hänen tutkimuksessaan 18,3% oli kokenut opiskelupaikan valinnan vaikeaksi, mutta nuoret kuvasivat nivelvaiheen ohjauksen onnistuneeksi. (Rantakangas 2009, 115.)

Kaiken kaikkiaan nuorten nivelvaiheen kokemukset olivat kuitenkin muutamista epäonnistumisista huolimatta sävyllään positiivisia. Nuoret olivat toisen haastattelun aikana olleet toisella asteella syyslukukauden ja kaikki olivat tyytyväisiä sen hetkiseen opiskelutilanteeseen. Kahdeksasta toiseen haastatteluun osallistuneesta nuoresta viisi

sai koulutuspaikan yhteishaussa, kaksi haki lisähaussa ja yksi haki suoraan yhteishaun ulkopuolella olevaan oppilaitokseen. Nuoriso- ja koulutustakuu eivät koskettaneet toiseen haastatteluun osallistuneita nuoria lainkaan.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän (2005) mukaan muun muassa perusopetuksen ja toisen asteen opintojen nivelvaiheen oppilaanohjausta, erilaisia seurantamalleja, lisäopetusta sekä pajapaikkoja tulisi lisätä (Blom ym. 2005, 76-85). Kehittämistä sekä erilaisia toimintamalleja on lisätty tuntuvasti hallituslähtöisesti viime vuosina. Nykyinen hallitus on toteuttanut nuorisotakuuta vuoden 2013 alusta niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vasta valmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Nuorisotakuun osana toteutettava koulutustakuu puolestaan takaa jatkumahdollisuuden lukioissa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. (Nuorisotakuu 2013.)

6.3 Nuoren kokemuksia toisen asteen alkuvaiheesta

Nuoret kuvasivat uuden koulun alkuvaiheen jännittäväksi, sillä sekä toisen asteen koulu ja henkilökunta että luokkakaverit olivat pääsääntöisesti heille vieraita. Nuorten mukaan toisen asteen alkuvaiheessa opiskelijat olivat orientaatiopäivät oman ryhmänohjaajan kanssa ja tutustui uuteen ryhmään sekä uuden oppilaitoksen tiloihin ja käytänteisiin. Nuorten mukaan uudessa koulussa viihtymiseen vaikuttavat erityisesti hyvä luokkahenki, oma kiinnostus alaa kohtaan sekä miten opettajat ottavat uudet opiskelijat vastaan.

Toisen asteen koulutuksen alussa korostuu opintojen alkuvaiheen ohjauksen rooli. Ryhmänohjaaja on keskeisessä asemassa aloittavan ryhmän kanssa. Ryhmytyminen tulisi tapahtua mahdollisimman pian koulun aloituksen jälkeen, jotta opiskelijat tuntevat olonsa sekä hyväksytyksi että turvalliseksi uudessa ympäristössä. Kiilakosken (2012) mukaan koulussa hyväksytyksi tuleminen ja yhteisöön kiinnittyminen vaikuttavat siihen, että nuoret viihtyvät koulussa ja arvostavat sitä. Viihtyvyyteen ei vielä riitä, että nuori huomaa olevansa hyväksytty koulun aikuisten keskuudessa. Nuori tarvitsee viihtyäksensä hyväksynnän myös nuorten sisäisissä ryhmissä. (Kiilakoski 2012, 57-58.)

Opinto-ohjauksen rooli suhteessa peruskouluun muuttuu toisen asteen aikana. Ammatillisessa koulutuksessa nuoret olivat tavanneet opinto-ohjaajaa vain yhteisissä auditorioissa tms. järjestetyissä infotilaisuuksissa. Puolen vuoden aikana kukaan ammatillisen koulutuksen opiskelijoista ei ollut tavannut opinto-ohjaajaa henkilökohtaisesti. Lukiossa opiskelevalla nuorella oli ollut yksi opinto-ohjauksen kurssi, mutta ei myöskään yhtään henkilökohtaista ohjausaikaa.

Aholan ja Kivelän (2007) mukaan riittävään toisen asteen alkuvaiheen ohjaukseen tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota, sillä investoimalla ennaltaehkäisevään ja kuntouttavaan toimintaan, voidaan riittävän ajoissa puuttua muun muassa koulutusten keskeyttämissiin. (Ahola & Kivelä 2007, 140.)

Nuorille, jotka suorittivat peruskoulun yläasteen pienryhmässä, voi toisen asteen perusryhmässä oleminen olla haasteellista. Perusryhmän koko vaihtelee yleisesti noin 12-30 opiskelijan välillä, joten opettajalla ei ole yhtä paljon aikaa ohjata nuorta, kuin peruskoulussa, jossa luokassa oli opettajan lisäksi myös luokka-avustaja. Nuorten mukaan suuren ryhmän hälinä vaikeuttaa omaa keskittymistä sekä oppimista. Siirtymisessä perusryhmään ryhmän koolla on suuri vaikutus nuoren opinnoissa pärjäämiseen.

A2, Minä; ”no miltä siusta tuntu se yläasteen jälkeen kun on ollu pienryhmässä ja sit mennään normaaliin ryhmään?”

A2, H5 (tyttö); ”no jos ois ollut joku yli 20 oppilasta ni se ois varmaan ollu aika hämmentävää ku on tottunu sihe että on vähä porukkaa mut nyt ku on sitte vähän vähemmän ni on aika helppo olla.”

Heikon suomen kielen omaavat nuoret kärsivät siitä, että eivät pysty keskustelemaan luokkakavereiden kanssa avoimesti, koska jännittävät suomen kielen taitoaan. Lisäksi opettajan antama ohjaus ei aina tuntunut riittävältä tai opettajan ohjeet ammattisanoja käyttäen menivät ymmärryksen ohi. Lairion ja Puukarin (2001) mukaan heikon suomen kielen omaavien nuorten kanssa toimittaessa tulisi ottaa huomioon se, että heikosti suomea puhuvan puhe ei välttämättä kuvasta hänen ajattelukykyään. Suomen kielen taidon kehittymisen kannalta maahanmuuttaja nuorelle on ehdottoman tärkeää saada keskustella suomen kielellä riittävän paljon ohjattavan valmiuksien edellyttämällä tavalla. (Lairio & Puukari 2001, 142.)

Erityisesti ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien nuorten puheissa korostui käytännön opetustyön mielekkyys sekä itsenäisempi opiskelu. Ammatillisen koulutuksen valinneet nuoret olivat tyytyväisiä omaan koulutusala valintaansa.

*A2, H8 (tyttö); ”Se on nyt paljon kiinnostavampaa kun on niiku alakoh-
tasta kaikki asiat ja sillee et on kiinnostavaa asiaa että ei tarvi niskahiessä
väkisin koittaa oppia jotakin”*

A2, Minä; ”No onks teillä ollut jo atto-aineita?”

A2, H8 (tyttö); ”Joo”

A2, Minä; ”No millaselta ne on tuntunu?”

*A2, H8 (tyttö); No paljon paremmalta kun ei tarvi väkisin osata kaikkee
ku voi sillee niiku enemmän oman osaamisen kannalta lähtee”*

Ammatillisen koulutuksen puheista nousi esille käytännötoiden mielekkyyden lisäksi myös työssäoppiminen. Muutamalla nuorella oli ollut jo ennen toista haastattelua työs-
sääppimisjakso ja yhdelle nuorelle se oli juuri alkamassa. Nuorten kokemukset työssä-
oppimisesta olivat positiivisia ja työssäoppimisen myötä varmuus koulutusvalintaan oli
kasvanut entisestään.

Blom ym. (2005) mukaan perusopetuksen tulisi antaa enemmän valmiuksia ammatilli-
seen koulutukseen, sillä perusopetuksen oppisisällöissä on vähän työelämätietoutta sekä
ammatinvalintaa käsitteleviä kokonaisuuksia, lisäksi opetusmenetelmät eivät tue käy-
tännöntaitoja tai ammatillista suuntautumista. Muun muassa valinnaisten taito- ja taide-
aineiden sekä kerhojen vähyys liittyy monesti kuntien taloudelliseen tilanteeseen.
(Blom ym. 2005, 67.)

Nuorten kokemukset toisen asteen alkuvaiheesta olivat pääsääntöisesti positiivisia. Pu-
heissa korostui innostus uutta koulutusta kohtaan sekä eräänlainen itsenäistyminen, joka
osaltaan näkyi peruskoulun loppuvaiheessa lievänä kyllästymisenä. Toiseen haastatte-
luun tultaessa nuoret olivat iloisia, reippaita ja heissä näkyi selkeitä kasvun ja vastuun
ottamisen merkkejä. Kokemukset toisen asteen aloituksesta ovat yhteneviä Rantakan-
kaan (2009, 114) tutkimuksen kanssa. Myös hänen tutkimuksessaan opiskelijat olivat
tyytyväisiä toisen asteen opiskeluun, opetukseen sekä alkuvaiheen ohjaukseen.

6.4 Nuorten tulevaisuuden suunnitelmia

Neljäntenä pääteemana aineistoista nousi esiin nuorten tulevaisuuden kuvat sekä nuorten itsenäistymiseen liittyvät teemat. Nuorten puheissa kuului itsenäistymiseen ja muun muassa omaan asuntoon muuttamisen puheet niin ensimmäisessä kuin toisessakin haastattelussa. Puheet kuitenkin muuttuivat omaan asuntoon tai toiselle paikkakunnalle muuton myötä. Erityisesti tyttöjen kohdalla haaveet muuttaa pois kotoa olivat näkyvämpiä kuin pojilla. Ajatukset itsenäistymisestä ja haaveet omaan asuntoon muuttamisesta olivat puheissa toiveikkaita peruskoulun lopulla. Lopulta niiden nuorten tilanteessa, jotka joutuivat vaihtamaan paikkakuntaa opiskelun takia, näkyi kuitenkin jännitys ja epävarmuus sekä eräänlainen ääneen lausumaton yksinäisyys. Nuoret kokivat tärkeäksi sen, että peruskoulun jälkeen läheiset ja perhe on lähettyvillä.

H7 (tyttö); ” ihan hyvä että kävi tällee koska ois ollu aikamoinen harppaus ku miettii nyt ett jos siel ku ei sieltä ihan kotiin tullakkaan viikonlopuksi ”

Minä; ”niin, aivan ”

H7 (tyttö); ”kun mulla on tuollakin ollut jo koti-ikävä ”

Toisen haastattelun aineistosta nousi esiin myös nuorten tulevaisuus, haaveet ja suunnitelmat tulevaisuutta ajatellen. Nuorten kanssa keskusteltaessa tulevaisuudesta ylipäättään, oli heidän kasvoillaan nähtävissä eräänlaista hämmentymistä. Kenelläkään nuorella ei tullut haastattelun aikana selkeitä tulevaisuuden suunnitelmia, mutta poikien puheissa näkyi valmistumisen jälkeen armeija. Jokaisella nuorella oli tavoite valmistua ammattiin, mutta esimerkiksi jatko-opiskelusta eivät puhuneet muut nuoret, kuin luki-ossa opiskeleva nuori. Enemmän tulevaisuus oli haastatteluhetkellä epävarma kuin selkeä.

H7 (tyttö); ”sen jälkeen kun oon käyny tän loppuun niin en tiää kyllä yhtään ”

Aholan ja Kivelän (2007) mukaan nuorilla on halu rakentaa omaa elämäänsä, mutta heiltä puuttuu keinoja ratkaista loppuelämää koskevien valintoja. Aikuisen on tuettava nuorta niin, että nuori kokee voivansa vaikuttaa omiin asioihin, mutta ei tunne olevansa yksin. (Ahola & Kivelä 2007, 138.)

7 YHTEENVETO

7.1 Eettinen pohdinta

Nivelvaiheen ohjaus sekä oppilaanohjaus ovat olleet kehittämisen alla noin 15 vuoden ajan. Omakohtaisia kokemuksia nuorten perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheesta minulla on vuodesta 2000 saakka, jolloin olen aloittanut opettajan työt ammatillisessa koulutuksessa. Vanhin nivelvaiheen kehittämisraportti, jonka sain käsiini, on vuodelta 2001. Vanhempiakin varmasti on, mutta en niitä lähtenyt tarkoituksella hakemaan. Nivelvaiheen kehittämisenäkökulmat ovat olleet vahvasti oppilaanohjaukseen painottuvia, esimerkiksi opintojen keskeyttämiseen sekä syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä. Sekä nivelvaiheen että oppilaanohjauksen kehittämishankkeet ovat olleet Opetushallituksen hallinnoimia.

Tutkimukseni tarkoituksena ei ole mitata millaisella tasolla oppilaanohjaus ko. peruskoulussa on, vaan nimenomaan tutkia millaisena nuori kokee perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen. Viimeaikoina on puhuttu julkisesti nuorten kuulemisesta sekä osallistumisesta, näin ollen minunkin tutkimuksessa pääpaino on nuoren omissa kokemuksissa ja kertomuksissa. Tutkimukseni ei missään vaiheessa vahingoita tai loukkaa tutkimukseen osallistuvia nuoria ja koulun opettajia, oppilaanohjaajia, rehtoria tai muita koulun henkilökuntaan kuuluvia. Huomasin tutkimuksen toisen osan haastattelua tehdessäni, että muutamat nuoret olivat hieman varautuneita puhuttaessa peruskoulun oppilaanohjauksesta. Hirsjärvi ym. (2009, 206) mainitsevat haastattelun luotettavuuden heikentäjäksi sen, että ”haastattelussa on tapana antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia”.

Tutkimukseni perustuu vapaaehtoisuuteen sekä avoimuuteen. Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, päätin lopulta käyttää aineistonkeruumenetelmänä tutkimuskyselyyn lisäksi tutkimushaastattelua. Sekä tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyiden että tutkimuksen toisen osan haastatteluiden alussa kertesin nuoren kanssa, mistä tutkimuksessani on kysymys. Tutkimuksen toisen osan haastattelujen kohdalla pyysin lupaa nauhoitukseen. Kerroin nuorille myös sen, että heidän anonymiteetti säilyy koko tutkimuksen ajan. Olen nuorista kirjoittaessani muuttanut oppilaiden nimen tilalle haastateltava 1 (tyttö), haastateltava 2 (poika) jne. En myöskään kirjoita millä luokilla he peruskoulun aikana olivat tai millä alalla he ammatillisessa koulussa opiskelevat. Näin varmistan myös tutkimustuloksista kirjoittaessani, että anonymiteetti säilyy.

7.2 Tutkimuksen luotettavuudesta

Tarkastelen ja arvioin tässä luvussa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta koko tutkimusprosessini ajalta. Lähdän liikkeelle yhteistyökumppanin hankinnasta sekä kohdejoukon muodostumisesta. Pohdin myös aineistoni vahvuuksia ja heikkouksia.

Lähdin itse kartoittamaan ja etsimään yhteistyökumppania Etelä-Savon perusopetuksesta. Ensimmäinen perusopetuksen koulu johon olin yhteydessä, lähti mukaan yhteistyökumppanikseni. Varsinaisen kohderyhmän muodostumiseen en voinut vaikuttaa muutoin, kuin toivomalla kohderyhmäksi nimenomaan yhdeksännen luokan oppilaita. Toiveenani oli saada haastateltavaksi sekä tyttöjä että poikia, tämä toive jäi vain huoltajien varaan.

Tutkimuksen ensimmäiseen osaan osallistui 12 oppilasta. Olin tuolloin tyytyväinen osallistujien määrään, mutta en kuitenkaan saanut toivomiani vastauksia, sillä nuoret eivät olleet vielä kokeneet nivelvaihetta. Päädyin lopulta tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyn jälkeen siihen, että teen tutkimuksen toisen osan haastattelun avulla siinä vaiheessa, kun nuoret opiskelevat toisella asteella. Tutkimuksen toisen osan haastatteluun sain mukaan seitsemän edellisenä keväänä kyselyyn osallistuneista nuorista, sekä yhden nuoren joka kieltäytyi osallistumasta tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyyn. Tutkimusjoukko oli siis kaiken kaikkiaan pienehkö, mutta laadullisessa tutkimuksessa määrä ei niinkään ole ongelma (Hirsjärvi ym. 2009, 181).

Määrää oleellisempaa on tutkijan tekemä aineiston analysointi ja tulkinta. Olin tyytyväinen tutkimuksen toisen osan haastatteluaineistoon, jossa sain nuorten todellisia kokemuksia nivelvaiheesta. Osasin myös muodostaa haastattelun kysymykset perusteellisemmin, jota puolsi teemahaastattelun tekniikka. Pohdin tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta myös sitä seikkaa, että minulla on käytännössä kaksi aineistoa analyysia varten. Tutkimuksen ensimmäisen osan, eli tutkimuskyselyn aineiston sisällöstä hyödynsin aineistoanalyysiä tehdessäni vain nuorten vapaa-aikaan liittyviä vastauksia sekä nuorten käsitystä ja tuntemusta nuoriso- ja koulutustakuusta. Lisäksi vertailin onko nuorten puheissa tapahtunut muutoksia vajaan vuoden aikana, eli miten ohjauksesta puhutaan peruskoulun aikana ja jatko-opiskelun aikana. Tutkimuksen toisen osan tutkimushaastattelujen aineistosta nousee esiin tutkimukseni kannalta oleellinen, eli nuoren kokemus perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheesta.

Laadullisen tutkimuksen heikkoutena voi olla tutkijan omien johtopäätösten tekeminen ja niiden tulkinta aineistosta. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös se, miten tarkasti tutkijana olen dokumentoinut ja kuvannut tutkittavien kertomaa ja kokemuksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Olen pyrkinyt kirjaamaan ja kuvaamaan tutkimusprosessin niin, että lukijan on helppo seurata tutkimuksen kulkua vaihe vaiheelta. Esitän tutkimuksen tuloksia samassa kronologisessa järjestyksessä, miten nuorten koulutuksen nivelvaihe peruskoulun loppuvaiheesta etenee toisen asteen koulutukseen. Tutkimustuloksia auki kirjoittaessani lisäsin joukkoon nuorten kommentteja tai käymäämme keskustelua elävöittääkseni kirjoitusta. Alkuvaiheen havainnoinnin sekä tutkimuksen ensimmäisen ja toisen osan monipuolisuuden huomioon ottaen näen, että tutkimukseni tuo esiin nuoren kokemukset ja nuoren äänen nivelvaiheen tematiikasta.

7.3 Keskeiset tulokset ja tutkimusongelmaan vastaaminen

Opinnäytetyön tarkoituksena oli etsiä vastauksia siihen, millaisena nuoret kokevat peruskoulun antaman ohjauksen suhteessa oppilaiden ammatinvalintaan ja tulevaisuuden suunnitteluun, millaiset asiat askarruttavat nuorta opintojen nivelvaiheessa ja millaisena nuoren kokemukset ohjauksesta näyttäytyvät toiselle asteelle siirryttyä?

Pääpaino tutkimuksessa oli nimenomaan nuorten kuulemisella. Tutkimus kohdentui vain pieneen määrään oppilaita eräässä alueen yläkoulussa, mutta tutkimustulokset ovat yleistettävissä ikäluokan kokemuksiin, sillä tulokset olivat yhteneviä Rantakankaan (2009) opintojen nivelvaiheen tutkimuksen kanssa.

Tähän tutkimukseen osallistuvat nuoret valikoituivat palautuvien huoltajalupakaavakkeiden mukaisesti. Tutkimuksen toisen osan haastatteluun osallistuneista nuorista viisi (5) opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa, kaksi (2) suorittaa vuoden mittaista lisäopetusta sekä yksi (1) opiskelee lukiossa. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista neljä (4) sekä lukiossa opiskeleva nuori sai opiskelupaikan yhteishaussa. Loput kolme nuorta hakivat suoraan oppilaitokseen lisähaussa. Tutkimustulokset vastaavat tutkimusongelmiin seuraavasti.

Kahdentoista oppilaan joukko oli lähtökohdiltaan hyvin eritasoinen. Osittain eritasoisuus liittyi perusopetusryhmän sekä pienryhmän opetussuunnitelman tavoitteisiin, mutta koulumenestyksessä oli eroja myös saman ryhmän sisällä. Hyvä koulumenestys näkyi selkeimmin nuoren aktiivisuudessa ja oma-aloitteisuudessa sekä koulutuspaikkavalinnoissa, jotka olivat hyvin selkeytyneitä yhdeksännen luokan aikana. Matalampi koulumenestys näkyi puolestaan nuoren koulunkäynnin epäsäännöllisyydessä, kiinnostuksessa sekä omassa aktiivisuudessa tiedonhakuun liittyen tulevaa koulutuspaikkaa kohtaan ja epävarmuudessa koulutusvalintoihin liittyen. (Aineisto 1.)

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muis-tion mukaan perusopetuksessa erityisopetusta saaneet hakeutuvat lukiota yleisemmin ammatilliseen koulutukseen, jonka seurauksena ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijoiden määrä on kasvanut. Erityisopiskelijoiden määrän kasvu ammatillisessa kou-lutuksessa vaikuttaa koulutuksen keskeyttämis- ja läpäisytilastoihin. Toisaalta myös erityisen tuen tarve on lisääntynyt myös lukio-opiskelijoiden keskuudessa. Suurimmat puutteet toisen asteen koulutuksessa pärjäämiseen esiintyvät opiskelutaidoissa sekä lu-kivaikeuksissa. (Blom ym. 2005, 65.)

Nuoret kertoivat olevansa tyytyväisiä oppilaanohjaukseen peruskoulun yhdeksännen luokan aikana, jos katsotaan oppilaanohjausta kokonaisena prosessina. Nuorten mie-lestä oppilaanohjauksen luokkaopetusta oli riittävästi, mutta he lisäisivät henkilökoh-taisen ohjauksen määrää yhdeksännellä luokalla. Keskusteluissa nousi esille oppilaan-ohjauksen tuntien sisällöllinen anti, lukiosta puhuttaessa ammatilliseen koulutukseen hakeutuva nuori tunsikin olonsa turhautuneeksi. Nuoret halusivat myös enemmän tietoa erilaisista ammateista ja niihin kouluttautumisesta. Erityishuomio kiinnittyi kysymys-ten määrään joita tutkimusprosessin alussa seuraamillani oppilaanohjauksen luokkatun-neilla oli vielä paljon, kysymykset liittyivät yhteishakuun ja koulutusvalintoihin sekä pääsykokeisiin. Seuraamani tunnit ajoittuivat juuri ennen yhteishakua.

Varsinaisen oppilaanohjaajan antaman ohjauksen lisäksi nuoret olivat saaneet opintoi-hin liittyvää ohjausta opettajilta sekä koulunkäynnin ohjaajilta, nuorten mukaan perus-opetuksen ryhmäohjaaja ei juurikaan antanut ohjausta jatko-opintoihin. Nuorilla oli myös kontakteja nuorisopsykiatrisiin ja nuoret kokivatkin nuorisopsykiatrista saadun ohjauksen henkilökohtaisemmaksi kuin koulun antaman ohjauksen.

Keskeinen rooli nuoren tulevaisuuden suunnittelussa on läheisillä ja kavereilla. Nuoret kokivatkin saaneensa tietoa ammateista ja jatko-opiskelusta enemmän tutuilta ja läheisiltä kuin koulun oppilaanohjauksesta. Tiedon koettiin olevan enemmän ”todellista”, kun sen kertoi esimerkiksi ystävä tai läheinen oppilaanohjaajan sijaan. Nuoret käyttivät vähän tai eivät lainkaan muita kaupungin tarjoamia ohjauspalveluita. Atjosen ym. (2008) mukaan erilaisten ohjauksen kehittämisprojektien jälkeen monet haastatelluista opettajista ja ohjaajista mainitsivat kyselyssä, että nuorilla ja heidän huoltajillaan on paljon erityistoiveita, joille ei näy loppua. Atjonen ym. korostavat kuitenkin erityisesti sitä, että *”koulu, opettajat ja ohjaajat ovat ensimmäiseksi ja viimeiseksi oppilaita varten”*. (Atjonen ym. 2008, 51.)

Nuorten mukaan tietokonetta ja internetiä hyödynnettiin peruskoulun opetuksessa vain vähän tai ei juuri lainkaan. Nuoret käyttivät vapaa-ajallaan tietokoneita ja puhelimia tunnista kahdeksaan tuntiin päivässä, mutta eivät käyttäneet niitä juurikaan tiedonhankintaan jatko-opiskeluun liittyen (Aineisto 1). Kysyttäessä väyliä, joista nuori sai parhaiten tietoa, mainittiin kuitenkin yhtenä väylänä internet. Ohjauksesta puhuttaessa tulisikin miettiä myös tietotekniikan hyödyntämistä henkilökohtaisessa ohjauksessa sekä tiedonhaussa, sillä nuoret viettävät aikaansa paljon sosiaalisessa mediassa. Vuorisen (2004) mukaan tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntäminen ohjauksessa olisi yksi mahdollinen ratkaisu uraohjaukseen, tilanteissa joissa organisaatioiden talous ei mahdollista palkata riittävästi ohjaajia julkisin varoin. Tieto- ja viestintätekniiikka ohjauksen väliinena voi kuitenkin olla haaste, sillä oletusarvosta huolimatta nuoret eivät osaa suodattaa ja kohdentaa mediasta saatavaa laajaa tietoa oikein. (Vuorinen 2004, 145-170.)

Oppilaanohjauksen eri muotoihin sisältyy myös työelämään tutustuminen. Yhdeksännen luokan aikana oppilailta oli yksi kahden viikon mittainen TET-jakso. Nuoret kokivat TET-jakson negatiivissävytteisesti, sillä usein nuori oli jäänyt ilman mielekästä TET-paikkaa tai alaa joka vastaa todellisuudessa sitä, mihin nuori haluaa kouluttautua. Nuori saattoi jäädä ilman mielekästä TET-paikkaa vain siitä syystä, että oli liian myöhään liikkeellä. Nuoret hankkivat TET-paikan itsenäisesti, mutta oppilaanohjaaja teki lopullisen päätöksen TET-paikan sopivuudesta.

Kaiken kaikkiaan nivelvaihe on nopeatempoinen ja noin puolen vuoden aikana nuoren opintopolulla tapahtuu suuria tulevaisuuteen liittyviä valintoja. Opintojen nivelvaiheesta puhuttaessa nuoret kokivat muun muassa peruskoulun loppuvaiheen sekä varsinaisen yhteishaun helpoksi, sillä heitä ohjattiin ja neuvottiin hakulomaketta täytettäessä. Enemmän jännitystä liittyi pääsykoekäytänteisiin sekä kesäaikaan, jolloin nuori ei enää ole peruskoulussa eikä ole vielä aloittanut toisen asteen koulutusta. Kesäaikaan liittyy monenlaista epävarmuutta, vaikka peruskoulun oppilaanohjaaja on tarvittaessa tavoitettavissa myös kesäajalla. Nuoria puhutti yhteishaun valinta, mitä jos ei pääse opiskelemaan tai alavalinta on virheellinen.

Yhteishaun valintatulokset tulivat kesäkuussa, jolloin nuoret kokivat ilon tai pettymyksen tunteita ja suunnitelmat jatko-opiskelusta saattoivat mennä uusiksi nopeassa tahdissa. Syitä suunnitelmien muutoksiin olivat muun muassa ilman jatko-opiskelupaikkaa jääminen yhteishaussa tai päätös jättää vastaanottamatta opiskelupaikka esimerkiksi koulukiusaamisen takia.

Nivelvaiheeseen liittyi myös mahdollinen paikkakunnan vaihdos ja lapsuuden kodista pois muuttaminen, joka osaltaan lisäsi nuoren jännitystä. Nuoret kokivat saaneensa peruskoulun aikana vain vähän tietoa muun muassa pääsykokeiden mahdollisista maksuista tai toisen asteen koulutuksen kustannuksista. Tieto toisen asteen kustannuksista oli tullut valintakirjeessä kesällä tai vasta toisen asteen alkuvaiheen orientaatio päivissä, jolloin opiskelija on jo uuden oppilaitoksen kirjoilla.

Nivelvaiheeseen liittyy osaltaan myös toisen asteen alkuvaiheen opinnot. Nuorten kokemukset toisen asteen alkuvaiheesta olivat positiivissävyytteisiä. Heikoimmaksi toisen asteen alkuvaiheen kuvasivat heikon suomen kielen omaavat nuoret. Tutkimuksen toiseen osaan osallistuneet nuoret viihtyivät hyvin uudessa oppilaitoksessa ja olivat tyytyväisiä tekemäänsä koulutusvalintaan. Koulutusvalintaa vahvisti ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien nuorten tyytyväisyys käytännön opetukseen, tyytyväisyyttä lisäsi työssäoppimisen käytännökokemukset. Nuoret kuvailivat uuden koulutuksen alkua jännittäväksi pääasiassa sen takia, että sekä oppilaitos että luokkakaverit ja koulun henkilökunta olivat vieraita.

Opinto-ohjauksen rooli koulun alkuvaiheessa oli ollut pieni, kukaan haastatelluista nuorista ei ollut tavannut toisen asteen oppilaitoksen opinto-ohjaaja henkilökohtaisessa ohjauksessa. Ryhmäohjaajalla onkin keskeinen rooli toisen asteen alkuvaiheen ohjauksessa, niin että nuori kokee olonsa turvalliseksi uudessa koulussa sekä kokee olevansa oikealla koulutuspolulla. Blom ym. (2005) mukaan ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaus on monesti riittämätöntä. Muun muassa ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä voitaisiin ehkäistä toisen asteen alkuvaiheen opinto-ohjauksella, sillä usein keskeyttämistä miettivällä nuorella on selkeytymätön kuva ammatillisesta suuntautumisesta sekä jatko-opiskelumahdollisuuksista. (Blom ym. 2005, 72.)

Tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyiden ja toisen osan haastattelujen aineistoissa ei juurikaan ollut havaittavissa suuria sisällöllisiä eroja oppilas-/opiskelijakohtaisesti. Käsitukset ja odotukset toisen asteen koulutuksesta vastasivat nuoren mielikuvia. Nuoret olivat omien sanojensa mukaisesti saaneet omalta lähipiiriltään kokemuksellista tietoa koulutuksesta, johon nuori hakeutui. Suurin ero aineistojen välillä oli niiden nuorten kohdalla, jotka eivät yhteishaussa päässeet opiskelemaan hakemaansa kouluun. Näiden nuorten kohdalla peruskoulun aikana tehty jatko-opiskelusuunnitelma ei toteutunut, vaan suunnitelmiin tuli muutoksia siirtymävaiheessa kesän aikana. Nykypäivänä käyty keskustelu oppivelvollisuuden nostosta ei helpota nuoren valintojen tekemistä, sillä vuosi nuoren koulutuspolulla on lyhyt aika. Esimerkiksi yksi lisäopetuksessa opiskelevat tutkimukseen osallistuva nuori oli edelleen tammikuussa epävarma jatko-opiskelusuunnitelmista puhuttaessa.

AmmatINVALINNAN ohjaus on pitkäaikainen prosessi, jossa ratkaisut koulutuspaikan valintaan varmentuvat viimeisen peruskouluvuoden aikana. Tällaisessa tilanteessa ammatINVALINNAN ohjaus jakautuu tasaisesti koko perusopetuksen viimeisten vuosien ajalle. Yleisesti kuitenkin ammatINVALINNAN ohjaus painottuu yhdeksänteen vuoteen, jolloin jatko-opiskeluun siirtyminen tulee ajankohtaiseksi. (Blom ym. 2005, 67.)

Tulosten mukaan voidaan todeta, että eri kouluasteiden on aktiivisesti edelleen kehitettävä erilaisia ohjauksen toimintamalleja niin, että ne ovat riittävän helposti saatavilla kaikille ikäluokan nuorille. Varsinainen peruskoulun antama oppilaanohjaus sekä valtakunnalliset oppilaanohjauksen kehittämiseen liittyvät hankkeet eivät pysty vastaamaan nuorten ohjaukseen sillä tasolla, että jokainen nuori saisi tasolleen vaativaa ohjausta puhuttaessa jatko-opiskelun ohjauksesta.

Peruskoulun päättävä nuori ovat koulutuksen nivelvaiheessa kasvussa ja kehityksessä kriittisessä vaiheessa, riittävällä yksilöohjauksen määrällä voidaan vastata nuorten henkilökohtaisiin ohjaustarpeisiin niin, että nuori kokee saavansa ohjausta ja tukea tulevaisuuden valinnoilleen. Nuoriso- ja koulutustakuu takaavat peruskoulun päättäneelle nuorelle koulutuspaikan, mutta palvelu on hidastempoista. Olisi mietittävä, millaisilla koulun lisäpalveluilla sekä kesäaikaan liittyvillä ohjauspalveluilla on mahdollisuus tukea varsinaisen koulun antaman oppilaanohjauksen lisäksi nuoren mahdollista epävarmaa ja selkeytymätöntä koulutusvalintaa.

Pirttiniemen (2005a) mukaan nuorten ohjauspalveluita on kehitettävä kunnissa yhteistyössä oppilaitosten ja työvoimatoimistojen kanssa niin, että tarjolla on matalankynnyksen ohjauspalveluita. Ohjauspalveluita tulisi olla etenkin virka-ajan ulkopuolella, esimerkiksi kaupunkialueen ohjauspisteessä, joka *”antaa ohjausta iltaisin nuorille sekä myös heidän vanhemmilleen koulutusvalintojen viidakossa”*. (Pirttiniemi 2005a, 49.) Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa, ilman koulutuspaikkaa yhteishaussa jäänyt nuori on koulutustakuusta huolimatta vaarassa jäädä reunalle ilman ohjausta antavan aikuisen sekä oman ikäluokan sosiaalisia kontakteja.

Erityishuomio kiinnittyy myös toisen asteen alkuvaiheen ohjauksen tärkeyteen ja riittävyyteen. Toisen asteen oppilaitosten on riittävästi ohjattava opiskelijoita erityisesti opintojen alkuvaiheessa, jotta vältetään opiskelijoiden koulutuksen keskeyttämiseltä. Koulutuksen aikana on selvennettävä opiskelijoille millaisia vaihtoehtoja koulutusala tarjoaa muun muassa koulutusohjelmaopintoihin. Lisäksi koulutuksen aikana on ohjattava nuoria jatko-opintoihin sekä kerrottava monipuolisesti, millaisia erilaisia työllistymisvaihtoehtoja on koulutuksen jälkeen.

Opinto-ohjaus on ammatillisessa koulutuksessa varsinaisten oppilaitosten opinto-ohjaajien lisäksi opettajien vastuulla. Oppilaitosten tulee varmistaa, että nuorten opinto-ohjaus on myös osa ammatillisen opettajan ammattitaitoa sekä lisäksi oppilaitoksen tasolla moniammatillisesti koordinoitua. (Pirttiniemi 2005a,48.)

8 POHDINTA

Oma kiinnostukseni tutkia nuorten kokemuksia opintojen nivelvaiheessa, liittyy nuorten ohjauksen merkitykseen niin syrjäytymisen ehkäisemisessä, kuin heidän omaan osallisuuteen ja työpanokseen tulevaisuuden suunnittelussa. Oppilaan ohjauksen katsotaan olevan nuorten tukemista niin perusopetuksen koulutuspolulla, että laajemmin katsottuna elämänmittaisella polulla. Oppilaan ohjauksen tulisikin olla jatkumo siirryttäessä kouluasteelta toiselle ja koulutuksesta työelämään.

Nuoret rakentavat omaa elämänuraa erilaisten koulutusten, työelämän, harrastusten sekä ihmissuhteiden kautta. Myös oppilaanohjauksen tulisi pyrkiä tukemaan nuoria heidän arjessa elämisen sekä kokemusten kautta. Koulun oppilaanohjauksessa, sen suunnittelussa ja toteuttamisessa tulisi huomioida riittävästi nuorten omia näkemyksiä ja kokemuksia. Erityisesti tukea tarvitsevat ne nuoret, joilla ei ole taloudellisia tai sosiaalisia voimavaroja valintojen ja suunnitelmien tekemiseen. Toisaalta ei pidä unohtaa tasa-arvoa ja sitä, että jokainen nuori tasoon katsomatta tarvitsee aikuisen tukea ja ohjausta suunnitellessaan tulevaisuuttaan.

Tämä opintojen nivelvaiheeseen opinnäytetyö on kulkenut opintojeni rinnalla aina opintojen aloituksesta alkaen tammikuusta 2013. Opinnäytetyön rakentuminen on ollut pitkäkestoinen, mutta sitäkin huikeampi ammatillisen oppimisen ja kasvunprosessi. Opinnäytetyöni aihe herätti keskustelua yhteisöpedagogiopintojeni alkuvaiheessa, sillä onhan kyseessä hyvin koululähtöinen lähestyminen aiheeseen. Toisaalta oma työtaustani opettajana ja kouluttajana sekä tulevaisuuden urasuunnitelmani puolsivat täysin aiheen valintaa.

Tutkimuksen teko oli minulle uutta ja tutkimus osoittautui haasteellisemmaksi toteuttaa, mitä osasin odottaa. Opinnäytetyön teko muiden opintojen rinnalla vaati systemaattista aikataulun suunnittelua niin perheen kuin opiskelun kesken. Opinnäytetyö vei aikaa kirjoittamisen sekä haastattelujen yms. asioiden myötä, paljon enemmän mitä osasin edes kuvitella. Aineistonkeruuprosessissa havainnointi sekä tutkimuksen ensimmäisen osan kyselyt olivat kohtalaisen helppoja toteuttaa, sillä kohderyhmän nuoret olivat helposti tavoitettavissa peruskoulussa. Tutkimuksen toisen osan haastattelujen sopiminen osoit-

tautui haasteelliseksi, en tavoittanut kaikkia tutkimuksen ensimmäiseen osaan osallistuneita nuoria monista yrityksistä huolimatta. Harmittelin jälkikäteen, kun en pyytänyt suoria yhteystietoja nuorille, vaan käytössäni oli vain huoltajien yhteystiedot.

Lähdin tutkimuksen alussa hakemaan nuoren kokemuksia ja niitä myös sain. Nuoret olivat aktiivisia ja yhteistyöhaluisia, heidän ansiostaan työni tavoitteet täyttyivät. Nuoret puhuivat tutkimukseni aikana aidon avoimesti asioista, niin kuin he kokivat ne. Tutkimuksestani käy ilmi, että varsinaisella oppilaanohjauksella on loppujen lopuksi vain pieni rooli nuoren koulutusvalintaa suunniteltaessa. Kuten työni nimikin kertoo, ”*vaihtoehtojen viidakossa*” nuori etsii omaa paikkaansa ja omaa opintopolkuaan itsenäistymisen kynnyksellä. Sekä itse nuori että nuoren huoltajat odottavat koulun opettajilta ja ohjaajilta tukea, tietoa, neuvoja sekä ohjeita koulutusvalintoihin. Vaikka koulun henkilökunta on keskeisessä asemassa nuoren tulevaisuuden valintojen tukemisessa, on nuoren läheisillä, ystäväpiirillä sekä kavereilla erittäin suuri merkitys nuoren tekemille valinnoille. Tietokoneiden ja median keskellä olevien nuorten ohjaamiseen ei kuitenkaan ole löydetty vielä toimivia ohjauksellisia mahdollisuuksia.

Nuoruudessa suhtaudutaan usein erilaisiin asioihin tunneperäisesti. Nuorten kanssa työskenneltäessä on hyvä pitää mielessä, että nuoruusikään liittyy eräänlainen toiveikkuus, tulevaisuuteen suuntaaminen ja se, että edessä on enemmän kuin takana. Jotta tukeva pohja aikuisuudelle saadaan syntymään, nuorelle on oltava tarjolla helposti saatavilla olevia palveluita muun muassa oppilas- ja kouluterveydenhuollon kautta. Palvelujärjestelmässä on oltava selkeä työnjako nuoren ja perheiden tukemiseen eri yhteistyötahojen välillä. (Hietala yms. 2010, 151-152 & 165.)

Tutkimustulokset antavat lisää informaatiota nuorten nivelvaiheen ohjaamisen näkökulmasta siinä, miten koulunuorisotyöntekijän roolia koulussa voisi suunnitella toteutettavaksi. Mikkelin alueen kouluissa ei ole käytössä kokoaikaista koulunuorisotyöntekijä järjestelmää, vaan Mikkelin kaupungin nuoriso-ohjaajat käyvät kouluilla tarvittaessa. Hotokan (2012) mukaan Mikkelin alueen kouluissa ollaan valmiita yhteistyöhön koulunuorisotyöntekijän kanssa. Koulunuorisotyöntekijällä olisi mahdollisuus osaltaan vastata nuorten tarpeisiin aikuisena, jonka kanssa nuori voisi ratkoa koulun käyntiin tai vapaa-aikaan liittyviä ongelmia. (Hotokka 2012, 52-56.)

Tutkimukseni antaa jatkotutkimushaasteita myös seuraaville kouluun ja sen toimintoihin liittyviin nuorten parissa tehtäviin tutkimuksiin ja kehittämishankkeisiin. Kehittämishankkeena olisi luontevaa lähteä kokeilemaan peruskoulussa esimerkiksi erilaisiin ammatteihin suuntautuvaa ammattitaitokerhoa ja sitä, millaisia vaikutuksia kerholla voisi olla nuorten ammatinvalinnan ohjauksessa. Toisaalta tämän tutkimuksen jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista seurata tutkimukseeni osallistuneita nuoria 7-10 vuoden kuluttua, millaista koulutuksen- ja elämänpolkua he kulkevat.

Kehittämishankkeena näen myös tietotekniikan hyödyntämisen ohjauksessa niin peruskoulussa kuin toisella asteella. Oppilaitosten käytössä oleva opiskelijahallintojärjestelmä ja sen sähköinen Wilma-liittymä mahdollistaa monipuolisen käytön myös nuorten ohjauksen välineenä. Nykypäivänä tietotekniikkaa tulisi hyödyntää nuorten ohjauksessa enemmän, mutta se ei voi korvata kokonaisuudessaan henkilökohtaista ohjausta. Oleellista oppilaan- ja opinto-ohjauksessa on se, että nuori kokee olevansa osallinen ja vastuullinen ohjausprosessissa (Lerikkanen & Virtanen 2005, 40).

Tämä perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen tutkimus on yksi askel nuorten kuulemiseen koulujen oppilas- ja opiskelijakuntien lisäksi. Nuorten kanssa työskennellessä on tärkeää kuunnella nuorten omia ajatuksia ja antaa nuorille mahdollisuus osallistua ja saada heidän ääni kuuluviin. Toivon, että tutkimukseni on tuonut nuorten äänen kuuluviin niin, että se herättää keskustelua koulutuksen järjestäjien keskuudessa alueellista ohjauspalveluista puhuttaessa ja niitä kehitettäessä.

Olen kiitollinen siitä, että sain yhteistyöperuskoululta mahdollisuuden toteuttaa tutkimukseni yhteistyössä heidän kanssaan.

LÄHDELUETTELO

Ahola, Sakari & Kivelä, Suvi 2007. Elämää nivelvaiheessa – nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. VaSkooli-projektin loppuraportti.

Alatupa, Saija & Karppinen, Krister & Keltinkangas-Järvinen, Liisa & Savioja, Hannele 2007, Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma. Helsinki: Edita Prima Oy.

Antikainen, Ari 1998. Kasvatus, elämäntilanne ja yhteiskunta. Helsinki: WSOY.

Ammattikoulutus. 2013. Opetushallitus. WWW-dokumentti. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus. Ei päivitystietoja. Luettu 20.9.2013.

Ammatillisen koulutuksen mielikuvatutkimus. 2007. Opetusministeriö. WWW-dokumentti. http://www.yrittajat.fi/File/8bbed777-6a3f-44e3-9910-91a2b256ad80/Amm_koul_mielik.pdf. Päivitetty 20.3.2007. Luettu 23.4.2014.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijavalintojen uudistaminen ja valtakunnallisesti yhtenevät kokeet. 2013. Opetushallitus. Tiedote Dnro 59/2013/25.9.2013.

Ammattiin opiskelevien opinto-ohjaus. 2014. Opetushallitus. WWW-dokumentti. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/ammattilliset_perustutkinnot/ammattiin_opiskelevien_opinto-ohjaus. Ei päivitystietoja. Luettu 27.1.2014.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta. WWW-dokumentti. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980811?search\[type\]=pika&search\[pika\]=opinto-ohjaus](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980811?search[type]=pika&search[pika]=opinto-ohjaus). Päivitetty 27.1.2014. Luettu 27.1.2014.

Atjonen, Päivi & Mäkinen, Sanna & Manninen, Jyri & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta 2008. Missä ohjaus on menossa? Arviointia oppilaanohjauksen kehittämistä syksyllä 2008. Moniste 7/2009. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Blom, Heikki & Hirvola, Matti & Linna, Markku & Olenius, Tarja 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Verkkojulkaisu. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_270_tr33.pdf?lang=fi
Ei päivitystietoja. Luettu 15.1.2014.

Etelä-Savo. Saimaan maakunta. WWW-dokumentti. <http://www.esavo.fi/etusivu>. Päivitetty 11.1.2014. Luettu 15.1.2014.

Hietala, Tarja & Kaltiainen, Tiina & Metsärinne, Ulla & Vanhala, Erja 2010. Nuori ja mieli – Koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Honkanen, Eija & Suomala, Anne 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hotokka, Mervi 2012. Koulunuorisotyön tarpeen arviointi Mikkeliissä: Kouluissahan ne nuoret on, kun ne on pakotettu tänne! Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. <https://www.theseus.fi/handle/10024/2075/browse?value=Hotokka%2C+Mervi&type=author> Päivitetty 15.7.2013. Luettu 10.4.2014.

Huhtala, Mikko & Lilja, Kari 2008. Ongelmalliset oppijat. Moniste 6/2008. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hämäläinen, Juha 2005. Sosiaalipedagoginen näkökulma nuorten opetuksen kehittämisen mahdollisuutena. Teoksessa Koivula, Pirkko (toim.) Selviytymisen polkuja. Vammala: Opetushallitus, 51-60.

Jahnukainen, Markku 2005. Koulu syrjäytymisen ehkäisemisessä. Teoksessa Koivula, Pirkko (toim.) Selviytymisen polkuja. Vammala: Opetushallitus, 40-50.

Kasurinen Helena, 2004. Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa Kasurinen Helena (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään. Vammala: Opetushallitus, 40-56.

Kiilakoski, Tomi 2012. Koulu nuorten näkemänä ja kokemana. Tilanne katsaus – marraskuu 2012. Opetushallitus. Muistiot 2012/6. Helsinki: Edita Prima Oy.

Koulutus ja tutkinnot. 2013. Opetushallitus. WWW-dokumentti. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot Ei päivitystietoa. Luettu 15.9.2013.

Kronquist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Marja-Leena 2007. Kehityopsykologia - matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.

Kupiainen Kirsti, 2009. Käyttötieto opinto-ohjaajan ohjausajattelun muutoksen kuvaajana. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Kääriäinen, Mikko 2013. Nuorten syrjäytyminen on aikuisten vika. Länsi-Savo. Verkkolehti. <http://www.lansi-savo.fi/uutiset/1%C3%A4hell%C3%A4/nuorten-syrj%C3%A4ytyminen-aikuisten-vika>. Päivitetty 26.2.2013. Luettu 7.5.2013.

Lairio, Marjatta & Puukari, Sauli 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin – Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Laki ammatillisesta koulutuksesta. 21.8.1998/630. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>. Päivitetty 27.1.2014. Luettu 27.1.2014.

Lappalainen, Kristiina 2001. Yläasteelta eteenpäin – oppilaiden erityisen tuen tarve peruskoulun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012 – 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. PDF-dokumentti. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>. Päivitetty 27.4.2012. Luettu 12.5.2014.

- Lavikainen, Elina 2013. Ohjauksen haasteet nuorisotakuun toteutumisen esteenä WWW-artikkeli. <http://opiskelijatutkimus.fi/index.php/ajankohtaista/tutki-jablogi/item/23-ohjauksen-haasteet-nuorisotakuun-ongelmina/23-ohjauksen-haasteet-nuorisotakuun-ongelmina>. Päivitetty 19.9.2013. Luettu 27.1.2014.
- Lerkkanen, Jukka & Virtanen, Riitta 2005. Opinto-ohjaus elämän eri vaiheissa osallisuuden lisääjänä. Teoksessa Lerkkanen, Jukka (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 34-42.
- Louhi-Jauhiainen, Marjaana 2005. Koulun oppilashuoltotyö. Teoksessa Lerkkanen, Jukka (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 57-62.
- Lukiokoulutus. 2013. Opetushallitus. WWW-dokumentti. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus. Ei päivitystietoja. Luettu 15.9.2013.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Opetushallitus. Helsinki.
- Lukuvuosisuunnitelmien yhteenveto lukuvuosi 2012-2013. Moniste. Mikkelin kaupunki. Sivistystoimi. Opetuslautakunta \$ 66/10.12.2012.
- Manner, Maria 2013. Helsingin Sanomat. Verkkouutinen. OAJ rajaisi oppivelvollisuusiän noston syrjäytymisvaarassa oleviin. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1382030309299> Päivitetty 17.10.2013. Luettu 27.1.2013.
- Matilainen, Ritva 2011. Ohjaus ja kolmiportainen tuki. Moniste.
- Mihin Suomen menestys perustuu? 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. <http://www.minedu.fi/pisa/taustaa.html?lang=fi> Ei päivitystietoa. Luettu 15.9.2013.
- Mikkelin palveluopas. Opetus ja koulutus, ala- ja yläkoulut. WWW-dokumentti. <http://www.mikkeli.fi/palvelutyypit/ala-ja-ylakoulut>. Päivitetty 15.1.2014. Luettu 17.1.2014.
- Mikkelin kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 1.-9. luokat. WWW-dokumentti. <http://mikkeliops.internetix.fi/index.php/Etusivu>. Päivitetty 1.8.2012. Luettu 27.1.2014.
- Nuorisotakuu. 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. <http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Nuorisotakuu/?lang=fi> Ei päivitystietoa. Luettu 23.4.2014.
- Onnismaa, Juhani 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Oppilashuollon tuki oppilaan- ja opinto-ohjauksessa. 2012. Opetushallitus. WWW-dokumentti. http://www.oph.fi/oppilashuollon_opas/yksilollinen_oppilashuolto/oppilashuollon_tuki_oppilaan_ohjauksessa/tukea_nivelvaiheisiin. Päivitetty 10.8.2012. Luettu 27.1.2014.

- Oppilas- ja opiskelijahuolto. 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit.fi/palvelut/oppilas_ ja_ opiskelijahuolto
 Ei päivitystietoja. Luettu 23.4.2014
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus. Helsinki.
- Perusopetus. 2013. Opetushallitus. WWW-dokumentti. http://www.oph.fi/koulu-tus_ ja_ tutkinnot/perusopetus. Ei päivitystietoa. Luettu 18.9.2013.
- Pitkäranta, Ari 2010. Laadullisen tutkimuksen tekijälle, työkirja. Satakunnan ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. http://www.samk.fi/download/13153_Laadullisen_tutkimuksen_tyokirja_APitkaranta.pdf Ei päivitystietoja. Luettu 14.11.2013.
- Pirttiniemi, Juhani 2005a. Ura- ja rekrytointipalvelujen tulevaisuus nuorten ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Lerikkanen, Jukka (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 43-50.
- Pirttiniemi, Juhani 2005b. Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen kehittäminen. Teoksessa Koivula, Pirkko (toim.) Selviytymisen polkuja. Vammala: Opetushallitus, 32-39.
- Pirttiniemi, Juhani & Päivänsalo, Piia 2001. Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheen kehittäminen. Opetushallitus. Moniste 14/2001. Helsinki: Edita Oyj.
- Purhonen, Kirsi 2013. Nuorisopolitiikka. Moniste. Mikkelin Ammattikorkeakoulu.
- Rantakangas, Eija 2009. Peruskoulusta jatko-opintoihin – ohjauksen ja tuen merkitys opintojen nivelvaiheessa opiskelijoiden kokemana. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lisensiaatin tutkimus. PDF-dokumentti. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/76537/lisuri00118.pdf?sequence=1>
 Päivitetty 1.12.2009. Luettu 12.2.2013.
- Rimpelä, Arja 2005. Nuorten terveys. Terveyskirjasto. WWW-dokumentti.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=suo00046. Päivitetty 18.7.2005. Luettu 30.4.2013
- Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
 <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Päivitetty 15.11.2013. Luettu 24.1.2014
- Tilastokeskus. 2014. Välitön pääsy jatko-opintoihin helpottui peruskoulun päättäneillä mutta vaikeutui uusilla ylioppilailla. WWW-dokumentti.
https://www.stat.fi/til/khak/2012/khak_2012_2014-01-23_tie_001_fi.html
 Päivitetty 23.1.2014. Luettu 13.2.2014.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vehviläinen, Sanna 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Vuorinen, Raimo 2004. Tieto- ja viestintätekniiikan mahdollisuuksia ohjaustyössä. Teoksessa Kasurinen Helena (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään. Vammala: Opetushallitus, 145-170.

Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti. 2014. Verkkajulkaisu. http://www.nuorisotakuu.fi/files/39422/Nuorisotakuun_tutkimuksellinen_tuki_010414_final_paivitetty.pdf

Päivitetty 9.4.2014. Luettu 23.4.2014

LIITE 1 .
Tutkimuslupa (huoltajat)

Tutkimuslupa huoltajille helmikuu/2013

Hyvät vanhemmat ja huoltajat

Olen yhteisöpedagogi-opiskelija Mikkelin Ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni ohjauksen merkityksestä perus- ja toisen asteen nivelvaiheessa. Tarkastelen ohjauksen merkitystä nuoren näkökulmasta, jolloin erilaisissa elämäntilanteissa olevien nuorten ohjauksen tarpeet voivat olla hyvin vaihtelevia. Kevään 2013 aikana havainnoin ja haastattelen oppilaita koulupäivän aikana, tullen osallistumaan muutamille oppitunneille mukaan.

Tarvitsen tähän myös Teidän apuanne. Pyydän tässä samalla lupaa lähestyä teitä sähköpostitse lokakuussa 2013, jolloin kyselyn muodossa pyydän teiltä sen hetkistä tilannetta nuoren opiskelutilanteesta. Toivon, että vastaatte tuolloin kyselyyni yhdessä lapsenne kanssa, jolloin saan luotettavaa tietoa hänen jatko-opiskelu tilanteesta (Lisätietoa ohjauksesta internetissä sivulla www.edu.fi/perusopetus/oppilaanohjaus).

Sitoudun siihen, että käytän saamiani tietoja vain tutkimustarkoitukseen, opinnäytetyössäni käsittelem henkilöitä anonyymeinä.

Kiitän yhteistyöstä, hyvää kevään jatkoa!

Terveisin Majava Jonna (MAMK)

e-mail: jonna.majava@ [redacted]

Opinnäytetyön (alustava) nimi	Missä <u>mä</u> olen ysi luokan jälkeen – ohjauksen merkitys jatko-opiskeluun siirtyessä
Opinnäytetyön kuvaus	- Oppilaitostason ohjaustoiminnan painopisteet - Nivelvaiheen ohjauksen merkitys yhdeksännen luokan oppilaille - Jälkiseuranta ja <u>ohjaus</u> toisella asteella
Kohderyhmä	[redacted] koulun 9-luokan opiskelijoita
Tutkimuksen taso	Opinnäytetyö AMK
Pääasialliset tutkimusmenetelmät	Haastattelu, kyselyt, havainnointi (kevät 2013) Kysely (syksy 2013)
<u>Aineiston suunniteltu keruu aika</u>	Alkaa: helmikuu /maaliskuu 2013 Päättyy: lokakuu 2013

Pyydän palauttamaan oheisen tutkimusluvan täytettynä mukana tulevassa palautuskuoressa – myös siinä tapauksessa, että ette anna lapsellenne lupaa osallistua tutkimukseen.

Palautathan tutkimuslupalomakkeen JOKA TAPAUKSESSA / myös siinä tapauksessa, että oppilas ei saa lupaa osallistua tutkimukseen. Viimeinen palautuspäivämäärä perjantai 22.2.2013

Oppilaan nimi _____ ja luokka _____

Annan luvan lapselleni osallistua tutkimukseen

En anna lupaa osallistua tutkimukseen

Päivämäärä ja paikka ____ . ____ 2013 _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Nimen selvennys

Huoltajan sähköpostiosoite _____

Tutkimuksen ensimmäisen osan kysymykset

Haastattelukysymykset / kevät 2013

Etunimi

Syntymävuosi

Luokka

1. Miten peruskoulusi (yläaste) on mielestäsi sujunut?
2. Oletko saanut peruskoulun aikana erityisopetusta tai tukiovetusta?

Mistä?

3. Opiskeletko yksilöllisen opiskelusuunnitelman mukaisesti (Hojks)?
4. Mitkä asiat vaikeuttavat oppimistasi?
5. Mitkä asiat motivoivat ja kannustavat sinua?
6. Millaista ohjausta olet mielestäsi saanut ylä-asteen aikana?
7. Jäitkö kaipaamaan jotain?
8. Onko opo-tunteja ysillä mielestäsi riittävästi?
9. Miten usein ysin aikana olet tavannut opiskeluun liittyvissä asioissa:
 - a) Opinto-ohjaajaa
 - b) Kuraattoria
 - c) Terveystenhoitajaa
 - d) Psykologia
 - e) Oletko tavannut muita henkilöitä opiskeluun liittyvissä asioissa?
10. Oletko osallistunut aktiivisesti oppitunneille?

Tutkimuksen ensimmäisen osan kysymykset

11. Onko huoltajasi ollut mukana ohjauskeskusteluissasi?
12. Oletko osallistunut itse aktiivisesti ohjauskeskusteluihin?
13. Mitä teet vapaa-ajallasi?
 - Harrastuksesi?
14. Miten pitkät yöunet nukut?
15. Käytätkö Olkkarin- tai muita kaupungin- tai seurakunnan tarjoamia nuorisopalveluja?
16. Käytätkö sosiaalista mediaa? Jos, niin mitä ja minkä verran?
17. Millaisia asioita haet sieltä?
18. Oletko saanut mediasta tietoa ja neuvoja jatko-opiskeluun liittyen?
19. Miten erilaisia jatko-opiskelumahdollisuuksia on markkinoitu koulussa?
20. Mistä olet saanut tietoa jatko-opiskeluun liittyen mielestäsi parhaiten?
21. Millaisia kokemuksia sait TET-jaksoistasi?
22. Mitä tiedät sanoista:
 - a) nuorisotakuu
 - b) koulutustakuu
23. Mitä on mielestäsi syrjäytyminen?
24. Millä asioilla voit mielestäsi edesauttaa omaa jaksamistasi?

Tutkimuksen ensimmäisen osan kysymykset

25. Haitko yhteishaussa? Jos et, miksi?

26. Mihin hait?

27. Mitkä asiat vaikuttivat tulevaisuuden valintoihisi?

28. Miten perheesi tukee sinua valinnoissasi?

- Entä ystävät?
- Mikä merkitys alueella on jatkosi suhteen?

29. Oletko saanut mielestäsi riittävästi ohjausta ja tukea koulun puolelta?

30. Millaista tukea ja ohjausta olisit kaivannut tai tarvinnut lisää?

KIITOS VASTAUKSISTASI!

TOIVOTTAVASTI PÄÄSET HALUAMAASI JATKO-OPISKELUPAIKKAAN!

Tutkimuksen toisen osan haastattelukysymykset

Teemahaastattelukysymykset

2.1.2014

1. Mikä on nykyinen opiskelupaikkasi?
2. Miten opiskelupaikkasi valikoitui, yhteishaku, lisähaku, täydennys-haku vai joku muu?
3. Millaisena olet kokenut opiskelun toisella asteella, erityisesti syyslukukauden alkuvaiheessa? Miten kuvailisit uuden opiskelun alkua ja saamaasi ohjausta toisen asteen alkuvaiheessa?
4. Millaiset asiat mielestäsi vaikuttavat koulu viihtyvyyteen ja siellä jaksamiseen uudessa koulussa? Miten vertaisit yläastetta ja toisen asteen koulutusta?

Palataan yläasteelle.

5. Jos mietit yläastetta ja erityisesti yhdeksättä luokkaa, mitkä asiat tulevassa nivelvaiheessa askarruttivat, jännittivät tai pelottivat sinua? Miten koulutuksen nivelvaihe ylipäättään mielestäsi sujui?
6. Miten koit yläasteella saadun yksilömuotoisen oppilaanohjauksen? Entä luokkamuotoisen oppilaanohjauksen? Oliko ohjaus mielestäsi tasapuolista ja riittävä?
7. Miten kuvailisit peruskoulun antamaa ohjausta suhteessa jatko-opintoihin? Mitkä asiat toimivat ja mitkä taas ei, tai jäitkö ylipäättään kaipaamaan jotain? Miten kuvailisit yläasteen aikaisia TET-jaksoja, saiko niistä tietoja eri ammateista ja vahvistiko tet käsitystäsi jatko-opintojen sopivuudesta juuri sinulle? Saitko yläasteella riittävästi tietoa toisen asteen koulutuksesta (mm. materiaali kustannukset jne)?
8. Sait ohjausta oppilaanohjaajalta, saiko ohjausta muilta koulun henkilökuntaan kuuluvilta tai koulun ulkopuolisilta ohjausalan ammatti-ihmisiltä?
9. Mitkä olivat väyliä, joista sait parhaiten tietoa jatko-opiskeluun liittyen? Miten kuvailisit omaa panostasi tiedon hankinnassa? Miten tietotekniikkaa ja tai ylipäättään sosiaalista mediaa hyödynnettiin peruskoulun ohjauksessa?
10. Olivatko huoltajasi aktiivisesti mukana suunnittelemassa tulevaa jatko-opiskelua, millaisia mahdollisuuksia heillä oli osallistua koulun yhteistyöhön? Oliko järjestetty jotain infotilaisuuksia tms. huoltajille?
11. Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?
12. Mitä vielä haluaisit sanoa?